

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko - správní

EKONOMICKÁ KRIMINALITA – POSTOJE VEŘEJNOSTI

Bc. Zdeněk Hrdý

Diplomová práce

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav veřejné správy a práva
Akademický rok: 2007/2008

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Zdeněk HRDÝ
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: Ekonomika veřejného sektoru
Název tématu: Ekonomická kriminalita - postoje veřejnosti

Zásady pro vypracování:

- I. Teoretická část
 1. Podnikatelské prostředí v České republice
 2. Kriminalita
 3. Finanční kriminalita legální
 4. Finanční kriminalita nelegální
 5. Korupce
 6. Transparency International
- II. Empirická část
 1. Konstrukce dotazníků
 2. Cíl výzkumu
 3. Metody výzkumu
 4. Popis zkoumaného vzorku
 5. Dozazníkové šetření
 6. Zpracování výsledků

Rozsah grafických prací: -
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

- BOHATÁ, M. Základy hospodářské etiky, Praha, 1997
DYTRT, Z. Etika podnikání a veřejné správy, Praha, 1997
DYTRT, Z. Etika v podnikatelském prostředí, Praha, 2006
HERZOGOVÁ, Z. Základy filosofie a profesní etiky, Praha, 1999
KADEŘÁBKOVÁ, D. Hospodářská trestná činnost a její projevy, Praha, 1999

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Josef Duplinský, CSc.**
Ústav veřejné správy a práva

Datum zadání diplomové práce: **30. října 2007**
Termín odevzdání diplomové práce: **26. května 2008**

prof. Ing. Jan Čapek, CSc.
děkan

L.S.

prof. PhDr. Karel Lacina, DrSc.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 5. ledna 2007

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Josefu Duplinskému CSc. za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce.

SOUHRN

Práce je věnována ekonomické kriminalitě a postojům veřejnosti k otázkám hospodářské kriminality. Cílem mé práce je popsat a shrnout existující, převážně teoretické poznatky, týkající se metodiky vyšetřování finanční kriminality, upozornit na některé nedostatky a případně navrhnout řešení na základě analýzy finanční kriminality v praktické části mé práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

finanční kriminalita, korupce, legalizace, podnikatelské prostředí, pachatelé, trestný čin

TITLE

ECONOMIC CRIMINALITY – BEARINGS COMMUNITY

ABSTRACT

The financial criminality is one of the most terrifying phenomenoms in the transforming economics of the Czech Republic. It had started with a number of colossal movements of property since the Velvet revolution. The numbers of the cases identified have been increasing as well as the numbers of prosecuted and convicted persons. In parallel, the volume of financial harms has also been rising. At the same time the importance of the organized forms of criminality also increases which both makes the production of the crime evidence more difficult. A similar increase has been observed for the criminal activities situated inside the sphere of banking. Financial criminality is mostly appeared inside the sphere of capital market, stockbrokerage, insurance industry and public budgets too. One of the important tools protecting the country economics is the Law 61/1996 Sb., that concerns the measures rulling out legalization of proceeds obtained by criminal activities. Its existence, among others, opens a space for looking up and prosecuting both the cases that seek to legalize such profits and other cases of the financial criminality. Another important institute is the seizure of illegal proceeds that are on a bank account that together with the previously completed and newly defined provisions of the Criminal Law and in the context of the last amendment of the Law concerning the Police of the Czech Republic improves the basic body of legislation that enables us to act against the organized forms of financial criminality.

KEYWORDS

financial criminality, organized forms, criminal law, legislation, economist

OBSAH

Úvod.....	09
1. Definice základních pojmů.....	11
1.1 Základní pojmosloví.....	11
1.2 Finanční kriminalita.....	13
1.3 Vývoj finanční kriminality.....	15
2. Podnikatelské prostředí v České republice	18
2.1 Souhrnné hodnocení podnikatelského prostředí.....	21
2.2 Podnikatel a právo.....	24
2.3 Kriminalita.....	32
2.4 Pojem a systém metodiky vyšetřování trestných činů.....	33
2.5 Komponenty jednotlivých metodik vyšetřování trestných činů.....	34
2.5.1 Zvláštnosti předmětu vyšetřování.....	36
2.5.2 Zvláštnosti podnětů k vyšetřování.....	37
2.5.3 Zvláštnosti počátečních vyšetřovacích a operativně pátracích úkonů.....	39
2.5.4 Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování.....	41
2.5.5 Zvláštnosti následné etapy vyšetřování.....	42
2.5.6 Zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování a zvláštnosti kriminalistické prevence.....	44
2.5.7 Stopy typické pro daný druh trestných činů.....	45
2.6 Odlišnosti ekonomické kriminality a organizovaného zločinu.....	46
2.6.1 Specifikace jednotlivých organizačních forem kriminality.....	49
3. Pachatelé ekonomické trestné činnosti a poškození – objekty napadané ekonomickou kriminalitou.....	52
3.1 Objekty napadané ekonomickou kriminalitou.....	52
3.1.1 Bankovní sektor.....	52
3.1.2 Kapitálové trhy a obchod s cennými papíry.....	53

3.1.3 Pojišťovnictví.....	54
3.1.4 Kriminalita postihující veřejné rozpočty.....	56
3.2 Pachatelé finanční kriminality.....	57
3.3 Oběti finanční kriminality.....	59
3.4 Legalizace výnosů z trestné činnosti (praní špinavých peněz).....	59
3.5 Finanční analytický útvar Ministerstva financí České republiky.....	60
3.6 Útvar pro odhalování organizovaného zločinu SKPV.....	60
4. Korupce.....	63
4.1 Korupční prostředí.....	64
4.2 Transparency International.....	65
5. Praktická část práce.....	71
5.1 Průzkum finanční kriminality.....	71
Závěr.....	78
Použitá literatura.....	80

Seznam použitých zkratek

- BIS - Bezpečnostní informační služba
- ČSAF - Československá anarchistická federace
- ČVS - Číslo vyšetřovacího spisu
- ES - Evropské společenství
- ESSK - Evidenčně statistický systém kriminality
- EU - European Union (Evropská unie)
- KP - Kriminální policie
- MPSV ČR - Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
- MS ČR - Ministerstvo spravedlnosti ČR
- MÚV - Městský úřad vyšetřování
- MV ČR - Ministerstvo vnitra ČR
- NMV - Nařízení ministra vnitra
- NPO - Návrh na podání obžaloby
- NSZ - Nejvyšší státní zastupitelství
- NTC - Nápad trestné činnosti
- OBOZ - Odbor boje s organizovaným zločinem
- OBSE - Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
- OOK ŘSKP - Odbor obecné kriminality Ředitelství služby kriminální policie
- OŘ - Okresní ředitelství
- OSZ - Okresní státní zastupitelství
- OÚV - Okresní úřad vyšetřování
- PČR - Policie ČR
- PP ČR - Policejní prezidium ČR
- SKP - Služba kriminální policie
- ÚV pro ČR - Úřad vyšetřování pro ČR
- ÚZSI - Úřad pro zahraniční styky a informace
- ZOP - Zájmové osoby policie
- ZP PP ČR - Závazný pokyn policejního prezidenta ČR

Seznam tabulek

Tab.číslo 1: Trestné činy	strana 16

Seznam grafů

Graf číslo 1: Zjištěné a objasněné trestné činy	strana 17
Graf číslo 2: Souhrnný ukazatel nepříznivosti podnikatelského prostředí	strana 21
Graf číslo 3: Velikostní kategorie podniku	strana 23
Graf číslo 4: Právo celkem	strana 25
Graf číslo 5: Problémovost oblastí právní úpravy	strana 26
Graf číslo 6: Nejvíce problémové oblasti právní úpravy	strana 27
Graf číslo 7: Správa – celkem	strana 28
Graf číslo 8: Finance – celkem	strana 29
Graf číslo 9: Daně – celkem	strana 30
Graf číslo 10: Trest za finanční kriminalitu	strana 72
Graf číslo 11: Tresty v jednotlivých oblastech	strana 73
Graf číslo 12: Postihovaní finanční kriminality přísnějšími tresty	strana 74
Graf číslo 13: Vývoj finanční kriminality	strana 75
Graf číslo 14: Pozornost věnována finanční kriminalitě	strana 76

ÚVOD

Hned v úvodu je potřeba zmínit můj osobní názor, že finanční kriminalita v České republice má svůj vrchol (ve smyslu dále popisovaném) nepochybně za sebou. K jejímu boomu totiž přispěly naprosto neopakovatelné podmínky poslední dekády minulého století, jinými slovy: práce se zabývá de facto historií jedné etapy společensko-ekonomického vývoje. Tím samozřejmě není míněno, že finanční kriminalita jako taková je potlačena, to přirozené nikoli, je pouze reflektován stav, kdy se změnila *conditio sin qua non* této formy trestné činnosti, takže pachatelé budou volit jiné přístupy (lze říci inovace) trestné činnosti, a kdy orgány, příslušné pro boj s touto formou trestné činnosti, budou nuceny se znovu učit, jak postupovat proti těmto inovovaným formám. Lze se totiž s vysokou mírou pravděpodobnosti domnívat, že charakteristické rysy české finanční kriminality popisované dekády se již opakovat nebudou, neboť byly spjaty pouze a výhradně s etapou transformace ekonomiky a tím vyčerpaly své možnosti.

Je nutno taktéž hledat viníka či viníky celého tohoto stavu, s jehož důsledky se bude celá společnost potýkat ještě dlouho. Nejsou míněni konkrétní viníci (tam je situace více či méně zřejmá a posudky vina-nevina leží v rukou příslušných institucí), ale obecného viníka. Je nepochybné, že nutnost transformace ekonomiky byla objektivní nutností, je současně nepochybné, že jestliže výhradně v ČR došlo v jejím procesu k excesům takového druhu, které z ČR učinily téměř „divoký Východ“, pak zde musí existovat i subjektivní, ryze domácí příčiny. Vede-li se spor o to, zda transformace probíhala v odpovídajícím právním rámci, pak lze soudit, že tento spor nikam nevede, neboť je zřejmé, že v právním rámci, a to ať odpovídajícím či nikoli, neprobíhala.

V současné době je odbornou právníckou veřejností debatováno na téma ekonomické a finanční kriminality, trestní odpovědnosti právníckých osob a odčerpávání výnosů z trestné činnosti.

Pro současnou dobu je typické, že jsou prováděny různé ekonomické a politologické analýzy ekonomické transformace, kterou ještě stále prochází naše společnost. Jsou hledány příčiny pomalého ekonomického růstu, snížení konkurenceschopnosti českých výrobků apod. Roste zadluženost státu, stagnuje hrubý domácí produkt, nepříznivý trend zaměstnanosti, bankrotы peněžních ústavů, podniků a společností a s tím je spojené rostoucí sociální napětí ve společnosti. V hektickém průběhu naznačených transformačních jevů se ovšem pozapomnělo na základní východisko, že ruku v ruce s tak zásadními transformacemi je nezbytně nutné vytvořit právní předpoklady pro úspěšný průběh.

Základním východiskem pro nastolení tržního hospodářství je mimo ekonomické předpoklady i otázka prohloubení právní regulace, především samozřejmě v civilně právní oblasti, kde je nezbytné vytvořit vhodné ekonomické prostředí a transparentní ekonomický prostor s pevně danými zárukami a pravidly svobodného a volného trhu výrobků, služeb a podnikání, ale také je potřebné vytvořit nezbytný právní rámec včetně potřebného trestněprávního postihu hospodářské trestné činnosti, zejména ve finanční oblasti. Součástí této filosofie je i vytvoření účinného systému orgánů činných v trestním řízení, zabývajících se odhalováním, vyšetřováním a postihem těch, kteří nastolený rámec ekonomické transformace zneužívají a dopouštějí se závažné trestné činnosti. Někdy jsou dokonce pravidla chování porušena do té míry, že jsou škodlivé pro některé subjekty i pro celou společnost.

Cílem mé práce je popsat a shrnout existující, převážně teoretické poznatky, týkající se metodiky vyšetřování finanční kriminality, upozornit na některé nedostatky a případně navrhnout řešení na základě analýzy finanční kriminality v praktické části mé práce.

1. Definice základních pojmů

Nejdříve by bylo vhodné definovat alespoň některé základní pojmy týkající se této problematiky.

1.1 Základní pojmosloví

Základním pojmem je nepochybně *hospodářská kriminalita*, nebo také *hospodářská trestná činnost*. Definice hospodářské kriminality je celá škála. Hospodářská kriminalita je nejčastěji charakterizována jako delikvence s vysokou mírou společenské nebezpečnosti, s časově náročnou a věcně nesnadnou prokazatelností úmyslného trestného chování, s důsledky v podobě značných finančních škod a s nemalou latencí.¹

Jedna z trestně právních definic podle Teryngela říká, že za hospodářské trestné činy se považují skutkové podstaty trestných činů tak, jak jsou obsaženy ve zvláštní části trestního zákona v hlavě druhé s tím, že obecně poukazuje na to, že stát zůstává garantem určitých nepřekročitelných mezí hospodářského života a určité vztahy bude vynucovat (nebo chránit) i prostřednictvím trestního práva.²

V kriminalistickém pojetí podle Porady je hospodářská kriminalita definována jako kriminalita nenásilná s mimořádným sociálním a ekonomickým dopadem na vnitřní stabilitu státu.

Základem pro vydefinování pojmů *ekonomická* a *finanční kriminalita* je ekonomie, tedy věda o činnostech, který se týkají výroby a směny statků, dále zkoumá, jak různé společnosti užívají omezené zdroje k výrobě užitečných komodit a jak je rozdělují mezi různé skupiny ve společnosti. Systémy, v jejichž rámci pak probíhají tyto ekonomické vztahy jsou označovány za ekonomiku.

¹ Scheinost, M.: *Výzkum ekonomické kriminality*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha 2004, s.169.

² Teryngel, J.: *Podnikání, hospodářské a majetkové trestné činy*. Prospektrum, Praha 1991.

Pro účely této práce je vhodné rozdělit ekonomický systém do tří základních oblastí:

- ekonomika legální – působí v běžném právním prostředí,
- ekonomika stínová (šedá) – působí v právním prostředí, ale v některých jevech se z tohoto právního prostředí již vymyká a působí kontraproduktivně,
- ekonomika ilegální (černá) – působí mimo právní a společenský rámec, který porušuje již svou vlastní existencí, sem patří i obecně známý fenomén „praní špinavých peněz“.

Společným znakem pro všechny tři typy ekonomik je *zisk*. Znakem tzv. černé ekonomiky je naopak kriminogenní prostředí, ve kterém jsou vytvářeny podmínky nebo jsou páchána kriminální jednání. Z tohoto pohledu můžeme vygenerovat dva základní typy kriminality:

- trestné činy s nepřímým dopadem na ekonomiku. Sem patří celá škála kriminálních jednání, zejména však jde o tzv. majetkovou kriminalitu v obecném slova smyslu, která zahrnuje i rámec hospodářské kriminality,
- trestní činy přímo atakující ekonomiku, označované obvykle jako ekonomická kriminalita.

Ekonomickou kriminalitu lze definovat jako protiprávní ekonomické jednání, kterým byl dosažen finanční nebo jiný prospěch na úkor konkrétního ekonomického subjektu, které naplňuje zákonné znaky skutkových podstat konkrétních trestných činů.⁴

Rozsah a závažnost ekonomické kriminality v naší společnosti v posledních letech radikálně vzrostly. Markantní jsou škody způsobené odhalenou ekonomickou kriminalitou. Lze předpokládat, že nikoli nevýznamná část ekonomické kriminality je nadto skryta v tzv. „temných číslech“, tj. kriminalitě latentní – neoznámené nebo nezjištěné.⁵ Je to kriminalita s mimořádným sociálním a ekonomickým dopadem na vnitřní stabilitu státu.

Společenská nebezpečnost ekonomické kriminality je tedy evidentní. Nejde přitom jen o výši způsobených škod, byť je ohromující. Jde také o to, že případy ekonomické kriminality působí destruktivně na společenské vědomí, jak přímým poškozováním občanů, tak jejich obtížným odhalováním, dokazováním a stíháním.

⁴ Chmelík, J., Hájek, P., Nečas, S.: *Úvod do hospodářské kriminality*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, 167 s.

⁵ Baloun, V.: *Organizovaný zločin a jeho možné projevy ve finančním sektoru ekonomiky*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1999, s.92.

Negativně může působit i skutečnost, že mezi pachateli ekonomické kriminality je zastoupen i nový typ pachatelů - kvalifikovaných odborníků, často prvopachatelů, zaujímajících (a zneužívajících) odpovědná místa ve struktuře řízení podniků a institucí. To může navozovat představu praktické nepostižitelnosti některých těchto případů a pachatelů, což ve svém důsledku vede k oslabování důvěry v instituce a garance demokratického právního státu.

Nové struktury ekonomických vztahů v České republice přinesly také nové formy trestné činnosti v oblasti ekonomiky. Objevily se formy již sice známé ze společností s tržní ekonomikou, ale v socialistické plánované a státem kontrolované ekonomice dříve neexistující, ale také formy do určité míry specifické a charakteristické pro období přechodu od plánované ekonomiky, postavené na státním vlastnictví, k ekonomice tržní, postavené na vlastnictví soukromém.

Jako zvláštní podskupina ekonomické kriminality byla v rámci výzkumu vymezena *finanční kriminalita* jako úmyslná protiprávní činnost proti majetku páchaná v souvislosti s podnikáním finančně investičním a směřující proti němu. K těmto činům dochází vesměs na peněžním a kapitálovém trhu v rámci kolektivního investování, a to v souvislosti s činnostmi bank, investičních společností a fondů, obchodníků s cennými papíry a penzijních fondů. Za zvláštní podskupinu lze považovat i tzv. praní špinavých peněz, resp. legalizaci nezákonných zisků, tj. činnosti sloužící tomu, aby zatajily existenci, podstatu a konečně užití příjmů získaných nezákonným způsobem. Zbývající část ekonomické kriminality byla označena jako hospodářská kriminalita.⁶ Trestné činy hospodářské upravuje Hlava druhá zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní zákon. Patří sem např. trestné činy proti hospodářské soustavě, trestné činy proti hospodářské kázi atd.

1.2 Finanční kriminalita

Finanční kriminalita je definována jako kriminalita, která napadá finanční soustavu, resp. instituce, které tuto soustavu tvoří. Finanční instituce jsou instituce, zabývající se peněžními a úvěrovými obchody. Soustřeďují dočasně volné finanční prostředky poskytují je formou úvěrů různým subjektům, nabízejí řadu služeb (platební styk, operace s cennými papíry, depotní obchody, pojištění, leasing atd.).

⁶ Scheinost, M.: *Výzkum ekonomické kriminality*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha 2004, s.169.

Finanční kriminalita představuje jednu z nejdůležitějších oblastí hospodářské kriminality. Jde o trestnou činnost směřující proti fungování bankovního systému, kapitálového trhu a finančních institucí, jež mají v rámci tržního hospodářství mimořádně významnou roli, neboť do značné míry určují dynamiku hospodářského vývoje.⁷

Obecně finance v širším smyslu jsou pak definovány jako tvorba, rozdělování a užití peněžních fondů, v užším smyslu je pak tvoří tyto fondy samotné. Podle subjektů tvořících peněžní fondy rozlišujeme fondy soukromé (zejména fondy podniků, dále fondy domácností), nebo veřejné (rozpočet). V nejširším smyslu pak pod financemi rozumíme finanční aktiva, obvykle peníze i ostatní (alternativní) finanční aktiva, zejména cenné papíry.

Finanční kriminalitou se rozumí ta část kriminality hospodářské, jejímž projevem jsou negativní jevy ve finanční oblasti, tedy trestné činy jako např.:

- spáchané v bankovních a finančních institucích
- spáchané na kapitálovém trhu
- zkracující příjmy sociálního a zdravotního pojištění
- zkracující příjmy státu na daních a jiných povinných platbách
- padělání peněz, šeků a jiných cenných papírů
- spojené se směnkami
- praní špinavých peněz, pokud jde o trestné činy splňující jinak definici kriminality hospodářské.

V oblasti finanční kriminality se jedná o delikty, které se dotýkají činnosti podnikatelských subjektů, finančních či jiných institucí nebo majetku státu.

Vedle kriminality finanční se v praxi vyskytují další pojmy označující skupiny deliktů, které lze chápat jako podmnožiny základního pojmu. Jde o jednání, která jsou spojena buď společným zařazením do oddílů v trestním zákoně – hovoříme např. o daňové či celní kriminalitě, nebo které jsou spojeny s kriminalistickými charakteristikami či objektem zájmu – jde např. o majetkovou hospodářskou kriminalitu nebo o tzv. úpadkové delikty, apod.⁸

⁷ Šámal, P., Púry, F., Sokolář, A., Štenglová, I.: *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. C.H.Beck, Praha:2001, s.776.

⁸ Porada, V., a kol.: *Kriminalistika*. CERM, Brno: 2001.

Za specifikum finanční kriminality, které ji odlišuje od hospodářské kriminality považujeme to, že finanční kriminalita se dotýká specifické oblasti hospodářství, peněz (oběživa), včetně cenných papírů jako věci, kterou lze snadno zcizit a vzápětí snadno jako zcizenou uplatnit opět na trhu a dále, že pracuje zásadně s cizími prostředky. Ze zvláštností finanční kriminality plyne i zvláštní okruh pachatelů, ale i poškozených finanční kriminalitou. Pachatelé finanční kriminality mají specifickou vlastnost, že s majetkem, který je předmětem jejich trestné činnosti přímo disponují, mají nad ním faktickou, byť svěřenou moc. Pro poškozené, kteří pocházejí ze všech sociálních vrstev a skupin, neboť téměř každý občan má určitý díl svých prostředků „svěřen“ různým finančním nebo bankovním ústavům, následek finančního protiprávního jednání má obvykle zdrcující efekt.

Prokazování finanční kriminality je velmi obtížné. Vyžaduje široké znalosti nejenom z oblasti trestního práva, ale zejména práva obchodního, finančního, občanského a dalších právních odvětví. Nejčastějšími důkazními prostředky, které jsou využívány k odhalení a vyšetřování vůbec hospodářské kriminality patří svědecké výpovědi, listinné důkazy a v hojné míře finančně náročné znalecké posudky z oboru ekonomiky.⁹

1.3 Vývoj finanční kriminality

Velmi vážným problémem dnešní společnosti je kriminalita. Lze jí chápat jako nejextrémnější článek sociální patologie, přičemž její zdroje spočívají v oblasti sociální a situační. Z hlediska časového byl zaznamenán explozivní kvantitativní nárůst **kriminality po roce 1989**, kdy se vedle tradičních forem zločinu začaly masivněji

⁹ Chmelík, J., Hájek, P., Nečas, S.: *Úvod do hospodářské kriminality*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, 167 s.

prosazovat i formy nové, do té doby netradiční např. organizovaná zločinnost, jevy označované v literatuře jako „white collar crime“, tunelování apod. Příznačné jsou současně i dříve nevídané způsoby páchaní trestné činnosti vyznačující se často velkou vynalézavostí, rafinovaností a bezostyšností, brutalitou a ohromným nárůstem způsobených škod. Prudce se zvýšil především počet majetkových deliktů, jako jsou krádeže a loupeže. Zatímco před listopadem 1989 tvořily zhruba polovinu všech zločinů u nás, s příchodem demokracie vzrostl jejich podíl na 70 – 80 %.

Tab.č.1: Trestné činy

Trestné činy						
Zdroj: Policejní prezidium ČR						
	2003	2004	2005	2006	2007	Rozdíl 2003 - 2007
Zjištěné trestné činy	16 033	14 493	16 415	15 663	15 352	-681
z toho:						
hospodářská kriminalita	1 709	1 478	1 916	1 331	1 306	-403
obecná kriminalita	13 185	11 981	13 207	13 196	12 883	-302
z toho:						
loupeže	135	142	229	208	188	53
vloupání do bytů	488	400	518	460	493	5
znásilnění	25	36	24	48	41	16
vraždy	11	12	13	11	10	-1
Zjištěné trestné činy na 10 000 obyvatel	374	339	384	367	359	x
z toho:						
hospodářská kriminalita	40	35	45	31	31	x
obecná kriminalita	307	280	309	309	301	x

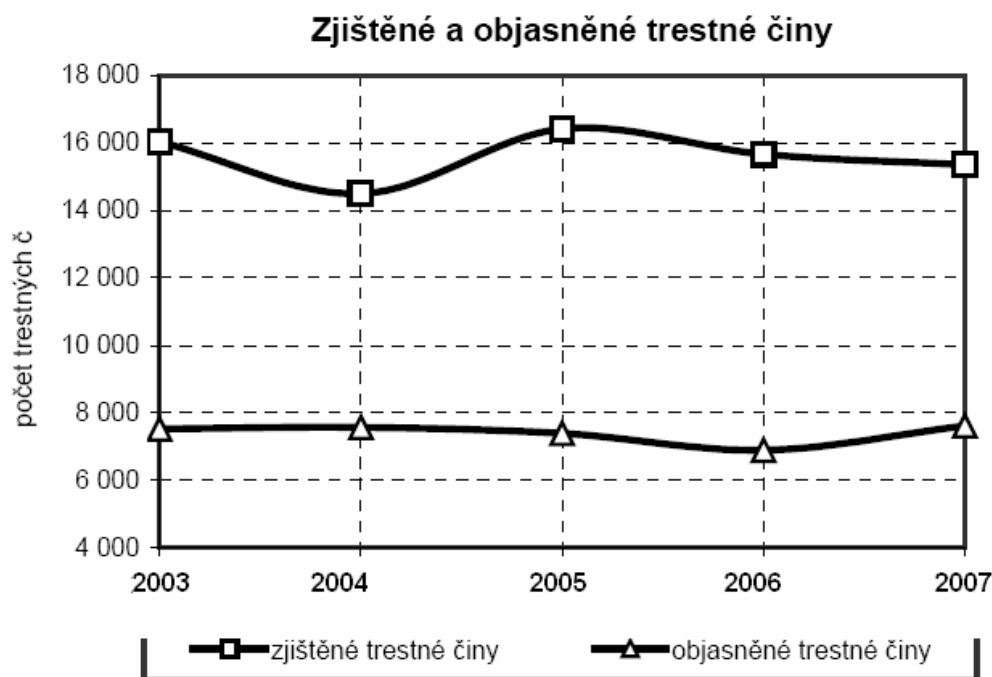
Zdroj: Český statistický úřad

V posledních letech, i přes skutečnost, že dochází ke stagnaci a vývoj kriminality již není tak dramatický jako v období těsně porevolučním, dochází v průměru k třikrát více zločinům ročně než před rokem 1989. Informace vyplývají ze statistik Ministerstev vnitra a spravedlnosti. V roce 2007 se snížil **celkový počet evidovaných trestných činů** oproti roku 2006 o 4,2 %. Poměr objasněných trestných činů ku zjištěným byl na konci sledovaného období 1:2, tzn. přesně 50 % objasněnost. Při odděleném hodnocení kriminality hospodářské (zpronevěra, podvod atd.) a obecné (nejčastěji zastoupena majetkovou a násilnou trestnou činností) je zajímavý vývoj u prvně jmenované. **Počet trestných činů** hodnocených jako **hospodářské** ve sledovaném období poklesl o 23,6 %, což je jistě pozitivní zjištění. Hospodářská kriminalita se na celkové kriminalitě kraje v roce 2007 podílela 8,5 %, její objasněnost byla 77,6 % a nejčastěji se projevovala v podobě zpronevěry a podvodu.

V rámci hodnocení **obecné kriminality** pokleslo také množství trestných činů (o 2,3 %). Na celkové trestné činnosti se obecná kriminalita podílela z 83,9 %, její objasněnost byla 42,8 %. Nejčastějším projevem obecné trestné činnosti je majetková trestná činnost. Její rozsáhlost

(přibližně 60 % všech případů trestné činnosti) je dána pravděpodobně majetkovou vybaveností obyvatel a zvětšujícími se sociálními rozdíly. Znepokojující, rostoucí údaje byly zaznamenány u trestných činů znásilnění, (nárůst v letech 2006 – 2007 o 16 případů) a dále pak u loupeží (nárůst o 53 případů). Přesto jsou však patrné pozitivní trendy a přes výše uvedená fakta se daří obecnou trestnou činnost, s velkým přispěním prevence, snižovat.

Graf číslo 1: Zjištěné a objasněné trestné činy

Zdroj: Český statistický úřad

V návaznosti na uvedené statistiky poklesl i ukazatel vyjadřující **počet zjištěných trestných činů na 10 000 obyvatel**, ze 374 v roce 2006 na 359 činů v roce 2007. Tato hodnota je nadprůměrná v porovnání s celorepublikovým průměrem, který dosáhl v posledním roce sledovaného období 344 trestných činů na 10 000 obyvatel.

Zde prezentované údaje o kriminalitě však mohou vytvořit představu pouze o tzv. legální kriminalitě a neberou zřetel na tzv. černé číslo kriminality. V případě dlouhodobějšího pohledu a také zohlednění změn v trestní legislativě (např. v úpravě postihu majetkových deliktů) a jejich vlivu na trestnou činnost, by jistě byl tento pohled mnohem transparentnější a komplexnější.

Základní skutečnosti, které vývoj bezpečnostní situace v kraji ovlivňují, jsou trvalé. Jde zejména o jeho příhraniční polohu, průmyslový charakter, rekreační charakter velké části kraje apod. Tomu odpovídá i koncentrace obyvatelstva a velká migrace (legální i ilegální).

2. Podnikatelské prostředí v České republice

Není sporu o tom, že ekonomická kriminalita představuje fenomén, jehož rozsah a závažnost v naší společnosti v posledních letech radikálně vzrostly. Srovnání se zjištěným stavem této formy kriminality v roce 1989 není v podstatě možné vzhledem k následné zásadní změně ekonomických vztahů ve společnosti. Nicméně zatímco v prvních pěti letech po roce 1989 nepřesáhl podíl ekonomické kriminality na počtu zjištěných trestných činů 5 procent, činil v roce 1997 již 7,5 procenta a v roce 2002 celých 11 procent. Nezanedbatelné jsou ovšem škody způsobené odhalenou ekonomickou kriminalitou, které každoročně představují desítky miliard korun.

Přitom lze důvodně předpokládat, že významná část ekonomické kriminality zůstává navíc skryta, neoznámena nebo dokonce vůbec nezjištěna. Společenská nebezpečnost ekonomické kriminality je tedy evidentní. Nejde přitom jen o výši způsobených škod, i když je obrovská. Jde také o to, že případy ekonomické kriminality působí destruktivně na společenské vědomí, a to jak přímým poškozováním občanů, tak obtížným odhalováním, dokazováním a stíháním těchto činů. Negativně může působit i skutečnost, že pachatelé ekonomické kriminality se stávají kvalifikovaní odborníci, kteří často zaujímají, ale také zneužívají odpovědná místa ve struktuře řízení podniků a institucí. To může navozovat představu praktické nepostižitelnosti některých těchto případů a pachatelů, což ve svém důsledku vede ke značnému oslabování důvěry v instituce a garance demokratického právního státu. Je paradoxem, ale pouze zdánlivým, že množství obětí ekonomické kriminality je vyšší než množství obětí obecné kriminality. Oběťmi ekonomické kriminality se totiž nestávají jen přímé cíle kriminálních útoků, což jsou obvykle právnické osoby působící v ekonomické sféře, případně stát, ale také občané, nejen jako vkladatelé či zaměstnanci napadených subjektů, ale například jako zákazníci poškození cenovými manipulacemi, nekvalitními výrobky či službami, jako obyvatelé lokality poškozené chováním firem vůči životnímu prostředí, ale i jako občané státu, na něž dopadají důsledky chybějících prostředků ve státním rozpočtu následkem daňových úniků. Nové struktury ekonomických vztahů v České republice přinesly samozřejmě zcela nové formy trestné činnosti v oblasti ekonomiky. Objevily se formy již sice známé ze společností s tržní ekonomikou, ale v socialistické plánované a státem kontrolované ekonomice dříve neexistující, ale také formy do určité míry specifické a charakteristické pro období přechodu od plánované ekonomiky, postavené na vlastnictví státním, k ekonomice tržní, postavené na soukromém kapitálu.

Všechny tyto rysy vývoje ekonomické kriminality v naší zemi více než opravňují výzkumný zájem o tento fenomén. Výzkum ekonomické kriminality byl řešen před pěti lety velmi rozsáhlou studií. V praxi je pro tento nežádoucí fenomén obvykle užíván pojem hospodářská trestná činnost, respektive hospodářská kriminalita. V odborné literatuře je hospodářská kriminalita nejčastěji charakterizována jako delikvence s vysokou mírou společenské nebezpečnosti, s časově náročnou a věcně nesnadnou prokazatelností úmyslného trestného chování a s důsledky v podobě značných finančních škod. Tento stav není vlastní jen naší domácí půdě, velmi podobné je to i podle zahraničních kriminologických poznatků. Zahraniční kriminologie se orientuje na zkoumání hospodářské kriminality již několik desetiletí, naše kriminologie teprve několik let. Pro účely výzkumu proto bylo nutné zabývat se nejprve vymezením jeho předmětu, tedy definováním, co to vůbec je ekonomická kriminalita. Hospodářská trestná činnost se od ostatních druhů kriminality, jako jsou například kriminalita obecná, kriminalita násilná, kriminalita mravnostní apod., liší především tím, že schémata jejích aktivit jsou prakticky totožná se schématy legálního ekonomického života, že jsou použity stejné ekonomické nástroje i stejné postupy. Hospodářské kriminální aktivity nemají s legálním ekonomickým prostředím shodné jen používané nástroje a postupy, ale společné je také používání stejného názvosloví, například náklady, výnosy, obchodní operace, účetní operace, ztráty, atd. K uvedeným shodám je možné s mírnou nadsázkou přiřadit i stejný ekonomický zájem, a sice dosažení co nejvyššího výnosu, což ovšem v bodech střetu napadání ekonomiky trestnou činností a její ochrany před těmito útoky představuje snahu výnosy druhé strany co nejvíce snížit. Hospodářské trestné činy, i když se dotýkají individuálních práv, jsou téměř vždy motivované ziskem. Jde o útoky proti kolektivním právům, proti hospodářskému systému jako celku nebo proti některému jeho institutu, zejména proti organizaci trhu, zájmům spotřebitelů, regulaci zahraničního obchodu a finančního systému, kontrole hospodářské činnosti podniku, zčásti i proti ochraně životního prostředí. Zjednodušeně řečeno, hospodářské delikty jsou trestné činy, které jsou páchany v rámci sféry hospodářství. Takovéto pojetí hospodářské trestné činnosti může nepochybně být základem pro další upřesňující rozpracování, ale jako konečné vymezení pojmu by pravděpodobně ještě nepostačovalo. Ve druhé polovině devadesátých let minulého století byly publikovány mnohé další tuzemské pokusy o pojmové zpřesnění hospodářské trestné činnosti, které ovšem autoři podřizovali především svému zaměření a účelu. Například pro operativní pátrací činnost policie byla hospodářská kriminalita vymezena jako trestná činnost páchaná v souvislosti s výrobní, obchodní a další hospodářskou činností podnikatelských subjektů při správě majetku a rozhodování ve věcech veřejného zájmu. S ohledem na metodiku

vyšetřování je definována jako soubor deliktů, jimž je společné zejména to, že zneužitím důvěry nezbytné pro fungování hospodářského života poškozují nebo ohrožují hospodářský pořádek a způsobují značné škody. Všechny pokusy o výstižné a stručné shrnutí rozmanitosti a nebezpečnosti hospodářské trestné činnosti mají, jak již bylo řečeno, svůj původní rámec, který je nejen limituje, ale také charakterizuje. Zdálo by se nejjednodušší použít k charakteristice ekonomické kriminality znění platného trestního zákona a vyjít z jeho členění, kdy se za hospodářskou trestnou činnost považují trestné činy obsažené ve druhé hlavě zvláštní části trestního zákona, takzvané trestné činy hospodářské. Toto pojetí je například používáno ve statistice trestné činnosti, kterou vede resort spravedlnosti. Tato část trestního zákona procházela ovšem od roku 1989 velmi radikálními úpravami. S ohledem na měnící se společenské a ekonomické vztahy se nove vytvářela ekonomická legislativa, což nacházelo odraz i v trestním zákoně.

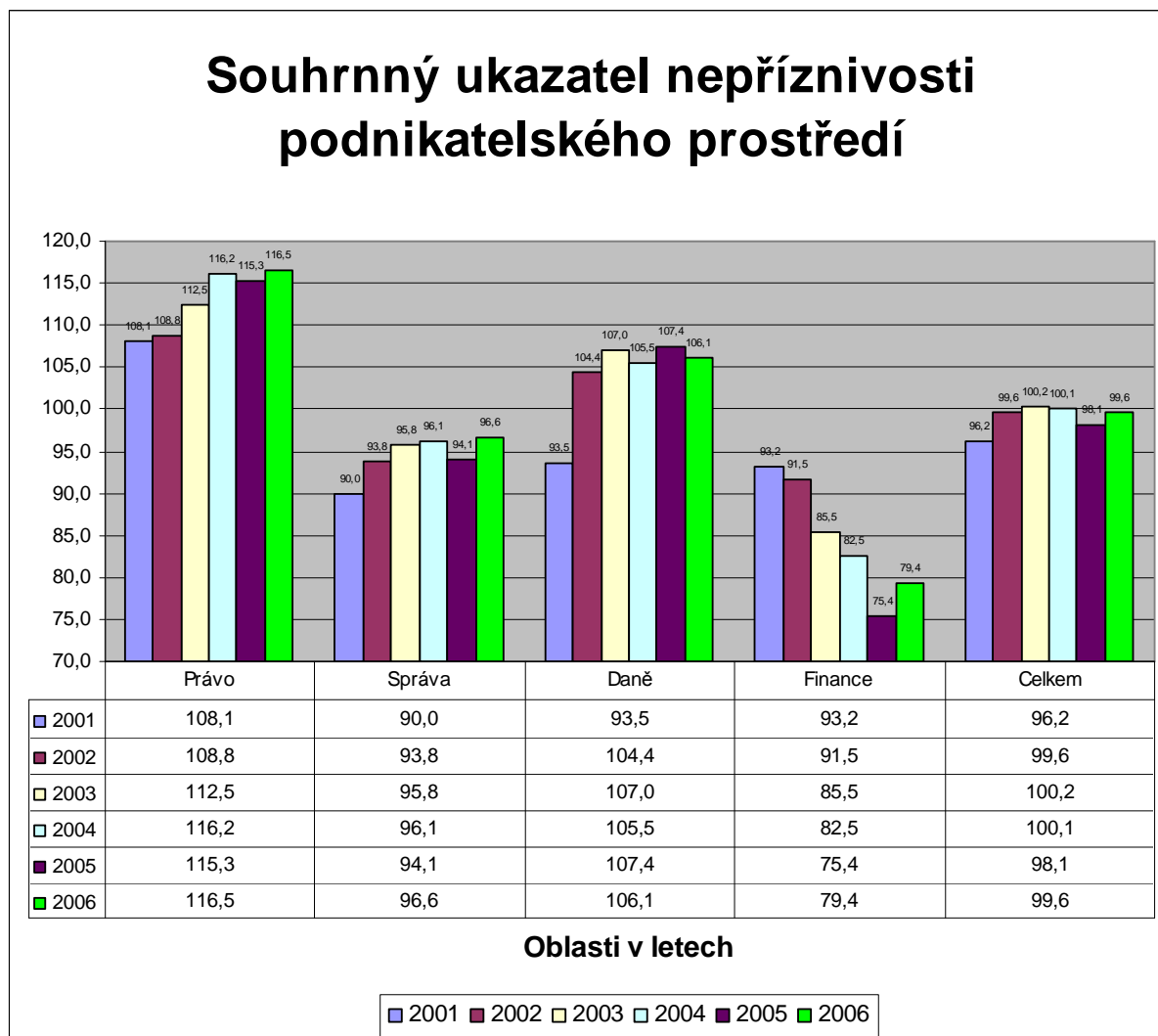
Česká republika představuje malou a otevřenou ekonomiku s velmi omezenými surovinovými zdroji, která je závislá na exportu zboží a služeb. Hlavním zdrojem růstu tuzemské ekonomiky je tak zvyšování objemu exportu. Celková úspěšnost České republiky v rámci EU i ve světě je tedy velmi závislá na exportní výkonnosti našich podniků. Porovnání podílu vývozu na jednoho obyvatele mezi srovnatelnými zeměmi EU a Českou republikou vyznívá pro nás zatím dost nepříznivě. Strategickým cílům však neodpovídá vytvářené podnikatelské prostředí. České podnikatelské subjekty jsou často vystavovány nadměrné byrokratické zátěži, což se projevuje zejména množstvím zákonných norem, nejednotným výkladem zákonů a dalších pravidel stanovených státní mocí a přemírou různých regulatorních orgánů. Zde je třeba zmínit i vysoký podíl přesahů naší a evropské legislativy, kde naše zákony a předpisy jsou přísnější těch evropských. Stát přerozděluje stále vyšší a vyšší finanční prostředky prostřednictvím veřejných rozpočtů. Vytváří tak živnou půdu pro prostředí, které je zatíženo korupčním jednáním. Přes pozitivní kroky, jako je snížení daně z příjmu pro letošní rok a předpokládané snížení pro další roky, jsou zde další skutečnosti – např. zvyšující se minimální mzda, zvýšení základu pro platby zdravotního a sociálního pojištění, nepřiměřený růst energií či zákon o zaměstnanosti – které podnikatelské prostředí zhoršují. Po snížení daňového zatížení (myšlena je nejen daň z příjmu, ale i odvody na sociální a zdravotní pojištění) by pak podnikům zůstaly větší finanční prostředky na jejich rozvoj, na investice do vědy a výzkumu a na získávání nových pracovníků.

2.1 Souhrnné hodnocení podnikatelského prostředí

Jednou z výhod agregovatelného ukazatele nepříznivosti podnikatelského prostředí v porovnání s tradičním využíváním ukazatelů struktury respondentů v procentech je snadná možnost agregace i dekompozice tohoto ukazatele pro analytické účely a navazující snazší a úspornější možnost přehledného grafického vyjádření vývojových tendencí.

Souhrnný ukazatel nepříznivosti podnikatelského prostředí vyjádřený jako prostý aritmetický průměr ukazatelů nepříznivosti podnikatelského prostředí za jednotlivé oblasti průzkumu (konstruovaných jako vážené aritmetické průměry hodnot odpovídajících odpovědím na konkrétní otázky v rámci dané oblasti) dokumentuje následující přehled.

Graf č.2: Souhrnný ukazatel nepříznivosti podnikatelského prostředí

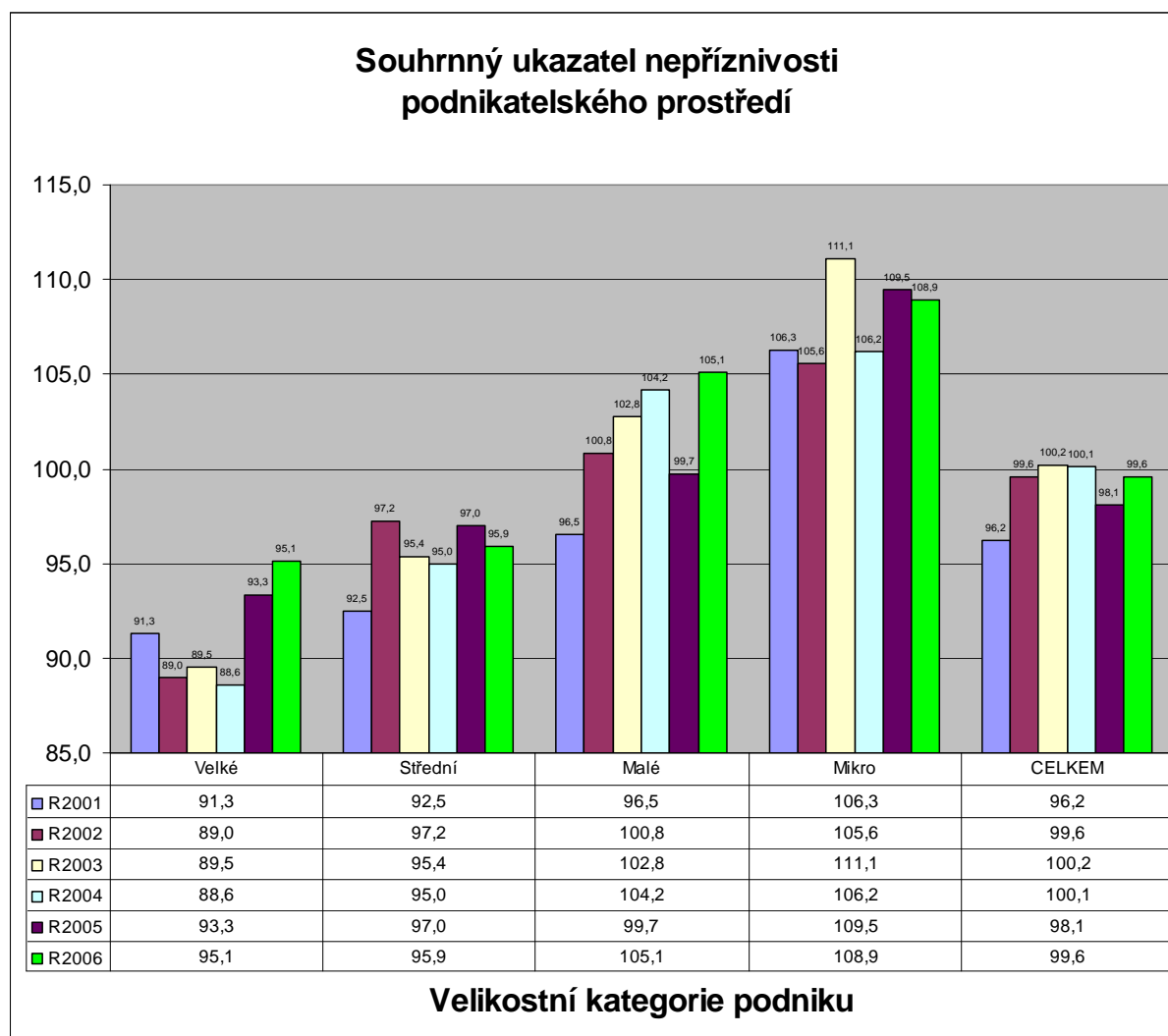

Zdroj: Český statistický úřad

Z přehledu je zřejmé, že z dlouhodobějšího pohledu vyznívá nejméně příznivě hodnocení stavu v oblasti práva, v níž byla sledována hlediska přehlednosti právní úpravy, rozsahu využívání podnětů podnikatelů při přípravě legislativních změn, respektování zájmů malých a středních podnikatelů při přípravě právních norem a úrovně práce soudů. V oblasti právní úpravy se celkově projevuje zhoršující trend. Druhou nejproblémovější oblastí je oblast fungování daňového systému, v níž jsou sledována hlediska celkové daňové zátěže, přehlednosti daňové legislativy a úrovně práce finančních úřadů. Hodnocení této oblasti podnikateli svědčí o přetrvávajících problémech bez náznaku zlepšení situace. Obdobně i oblast úrovně státní a veřejné správy hodnocená z pohledu podnikatelů zahrnující problematiku řádného a včasného informování podnikatelské veřejnosti o platných a připravovaných právních normách, přístupu úředníků k podnikatelům, jejich sklonu k přijímání úplatků a jednoznačnosti výkladu právních norem, vykazuje dlouhodobě relativně nepříznivé hodnocení. Ukazatel neprůhlednosti podnikatelského prostředí v této oblasti se pohybuje v rozpětí od 90 bodů v roce 2001 do téměř 97 bodů v roce 2006. Hodnocení situace v oblasti financí vyznívá nejpříznivěji. Podrobnější analýza naznačuje, že při relativně příznivém trendu úrovně ukazatele neprůhlednosti podnikatelského prostředí existují v této oblasti značné rozdíly v obou segmentech průzkumu, kterými jsou dostupnost úvěrů a účinnost programů podpor.

Výsledky průzkumu potvrzují, že hodnocení míry nepříznivosti podnikatelského prostředí roste s klesající velikostí podnikatelských subjektů. Porovnání souhrnného ukazatele nepříznivosti podnikatelského prostředí v uplynulém období v členění dle hlavních velikostních skupin podniků dokumentuje následující graf.

Graf číslo 3: velikostní kategorie podniku

Zdroj: Český statistický úřad

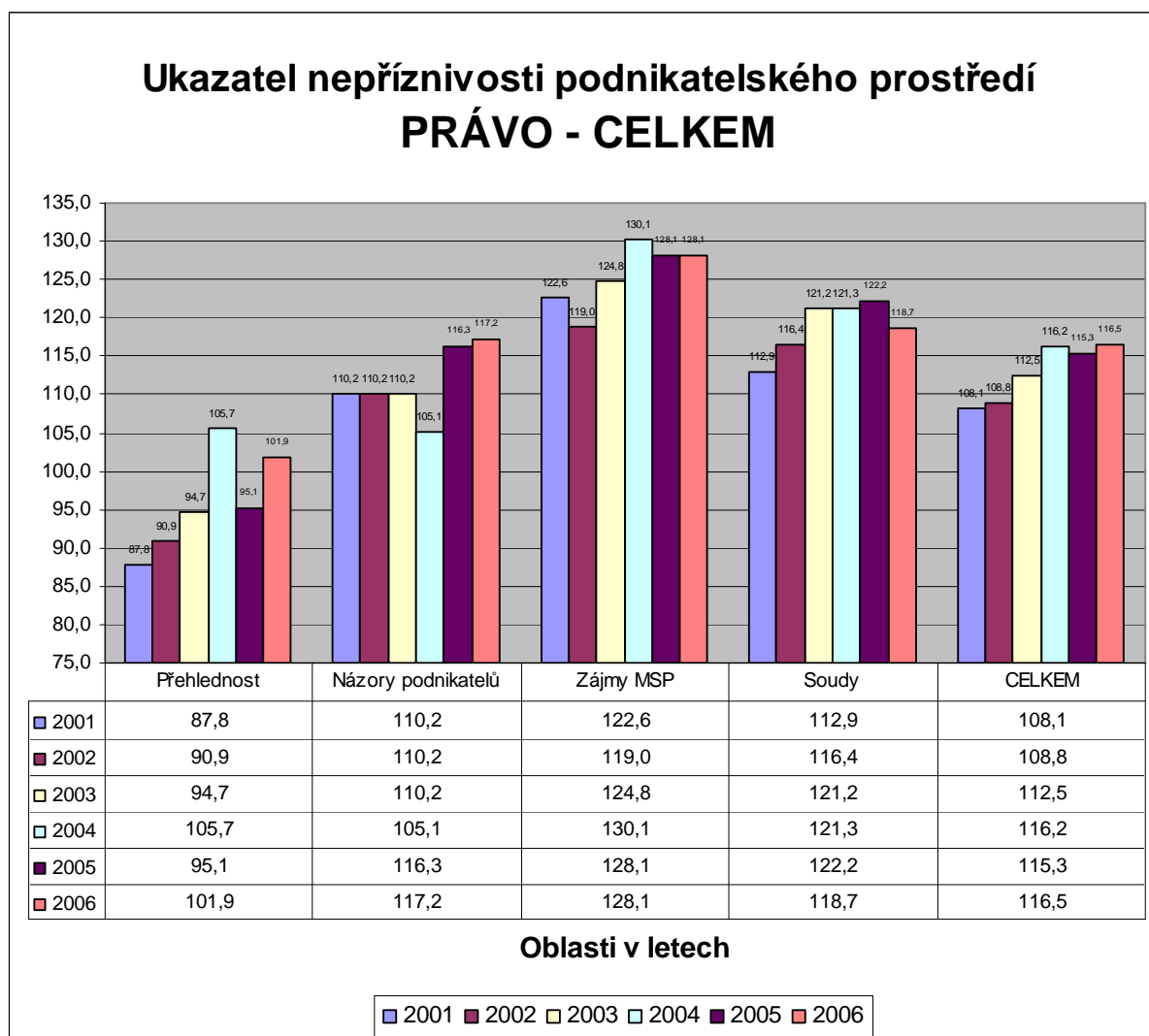
Z přehledu je zřejmé, že průměru se nejvíce přibližovala velikostní skupina středních podniků, hodnocení představitelů malých a mikro firem je nadprůměrně kritické a u velkých firem zůstává hodnota ukazatele nepříznivosti podnikatelského prostředí trvale pod jeho průměrnou úrovní.

Názory v průzkumu výrazně zastoupených malých podniků (velikostní kategorie 10-49 zaměstnanců) v jednotlivých letech dokumentují trvale zhoršující se tendenci. Podobně jako v ostatních segmentech se u nich nejvýrazněji projevuje nepříznivé hodnocení situace v oblasti práva. Agregovaný ukazatel nepříznivosti podnikatelského prostředí za tuto oblast patří k nejnepříznivějším zjištěným hodnotám vůbec. Jeho úroveň 124,4 prakticky odpovídá modelové situaci, kdy se 50% respondentů domnívá, že situace v oblasti práva je špatná a další polovina se přiklání k názoru, že je dokonce velmi špatná.

2.2 Podnikatel a právo

V oblasti právních aspektů kvality podnikatelského prostředí byly ověřovány názory podnikatelské veřejnosti na přehlednost právní úpravy, míru využívání námětů podnikatelů v průběhu legislativního procesu, míru respektování zvláštního postavení malých a středních podniků při přípravě právních norem a na práci soudů a možnosti vykonatelnosti jejich rozsudků. V porovnání s minulými lety byla vypuštěna otázka týkající se hodnocení míry zapojení podnikatelské veřejnosti do přípravy právních norem. Důvodem byla především skutečnost, že oficiálním připomínkovým místem v legislativním procesu se v nedávné době stala rovněž Hospodářská komora České republiky. Dále uváděný agregovaný ukazatel nepříznivosti podnikatelského prostředí respektuje i v časové řadě tuto skutečnost. Zmíněná metodická změna se na celkových hodnotách dlouhodobě sledovaného ukazatele projevila jen nevýrazně. Vliv na úroveň souhrnného ukazatele nepříznivosti podnikatelského prostředí je pak téměř zanedbatelný. Názor podnikatelů na výše uvedené konkrétní aspekty právního charakteru dokumentuje následující graf.

Graf číslo 4: Právo celkem

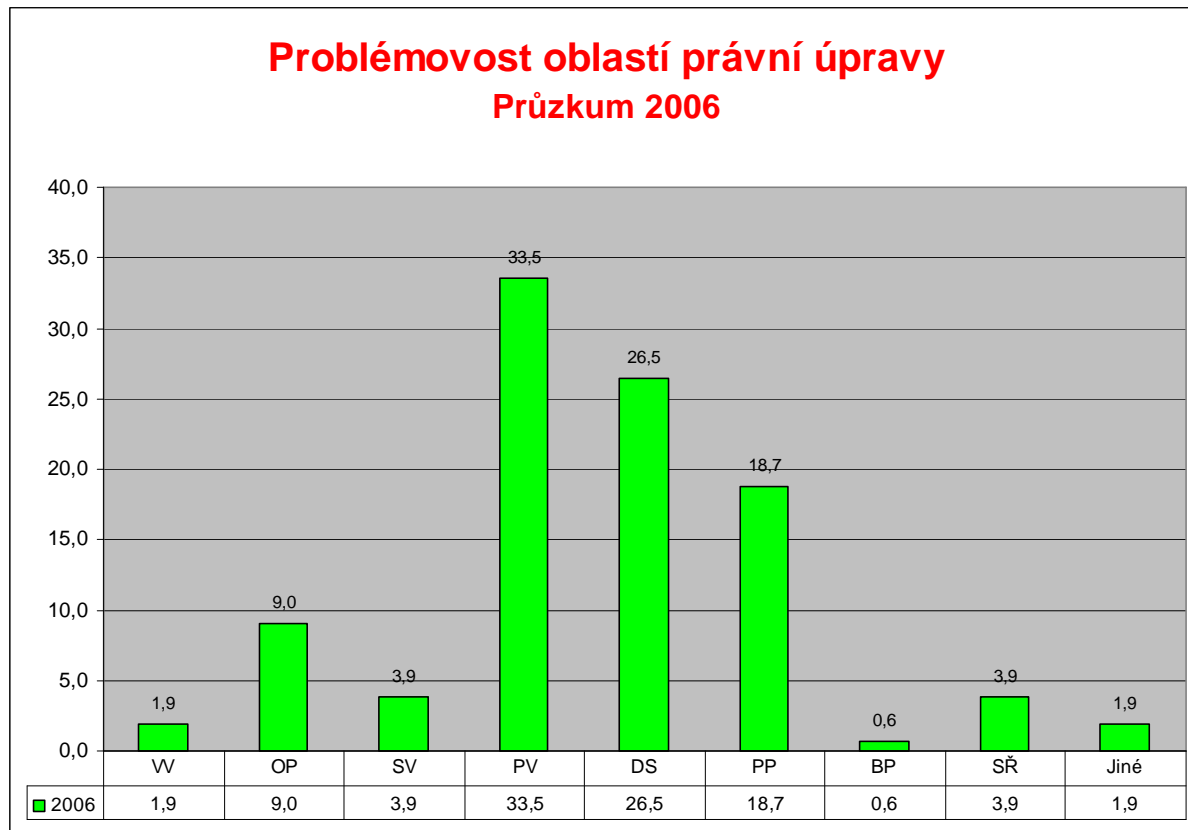
Zdroj: Český statistický úřad

Z přehledu je zřejmé, že nejkritičtěji je hodnocen přístup k respektování zájmů malých a středních podniků při přípravě právních norem a práce soudů. I když hodnocení míry přehlednosti právní úpravy vyznívá relativně nejpříznivěji, je z vyhodnocení průzkumu zřejmé, že i v této oblasti přetrvává velmi neuspokojivý stav, bez náznaku zlepšení. V roce 2006 dříve ukazatel nepříznivosti podnikatelského prostředí postihující tento problém naopak vzrostl a překročil hodnotu 100 bodů.

V rámci průzkumu byl ověřován i názor podnikatelské veřejnosti na míru problémovosti právní úpravy v různých oblastech ovlivňujících podnikatelskou činnost. Jako nejméně příznivé jsou jednoznačně vnímány oblasti právní úpravy ochrany práv věřitele („OPV“) a daňové legislativy, resp. z ní vycházejícího daňového systému („DS“). Relativně vysoké a trvale rostoucí procento respondentů považuje za nejproblémovější oblast právní úpravy podnikání oblast pracovního práva („PP“). Čtvrtou nejproblémovější oblastí se podnikatelům

v poslední době zdá být obchodní právo („OP“). Ostatní jmenovité oblasti práva jsou vnímány podstatně méně problémově. To platí pro úpravu vlastnických vztahů („VV“), úpravu smluvních vztahů („SV“), bezpečnost práce („BP“) i správní řízení („SŘ“).

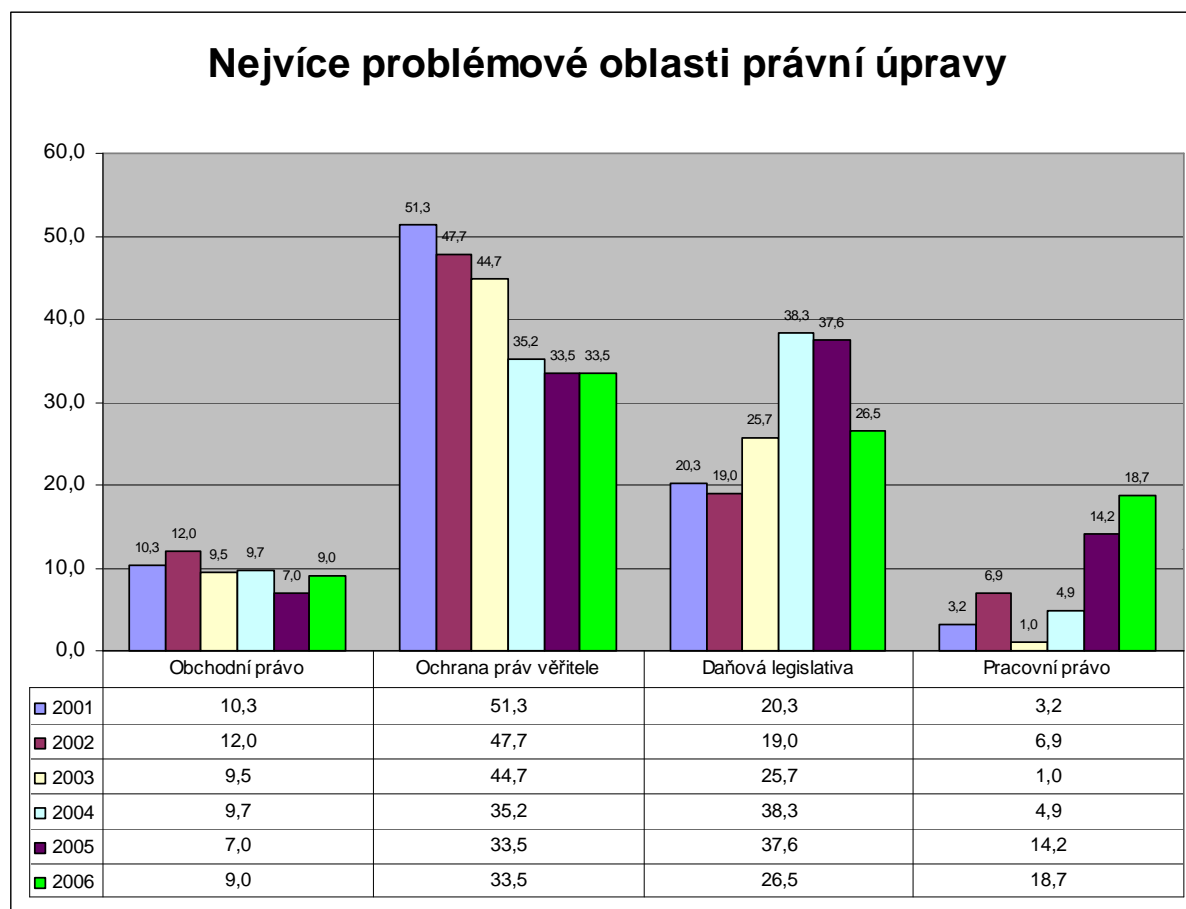
Graf číslo 5: Problémovost oblastí právní úpravy

Zdroj: Český statistický úřad

Z hlediska vývojových trendů lze u nejproblémovějších oblastí právní úpravy vypořádat u ochrany práv věřitelů pokles podílu na nepříznivém hodnocení a jeho stabilizaci na úrovni 33-35% v posledních třech letech, dočasné výrazné zhoršení v oblasti daňové legislativy až na úroveň přesahující v letech 2004 a 2005 hodnotu 35% a v posledních třech letech trvalým a výrazným růstem počtu respondentů, kteří za nejproblémovější oblast právní úpravy považují pracovní právo, a to až na úroveň blízkou se dvaceti procentům. Hodnocení oblasti obchodního práva jako nejproblémovější oblasti víceméně nepravidelně kolísá okolo hranice 10 procent. Popsaný vývoj je zřejmý z grafu.

Graf číslo 6: Nejvíce problémové oblasti právní úpravy

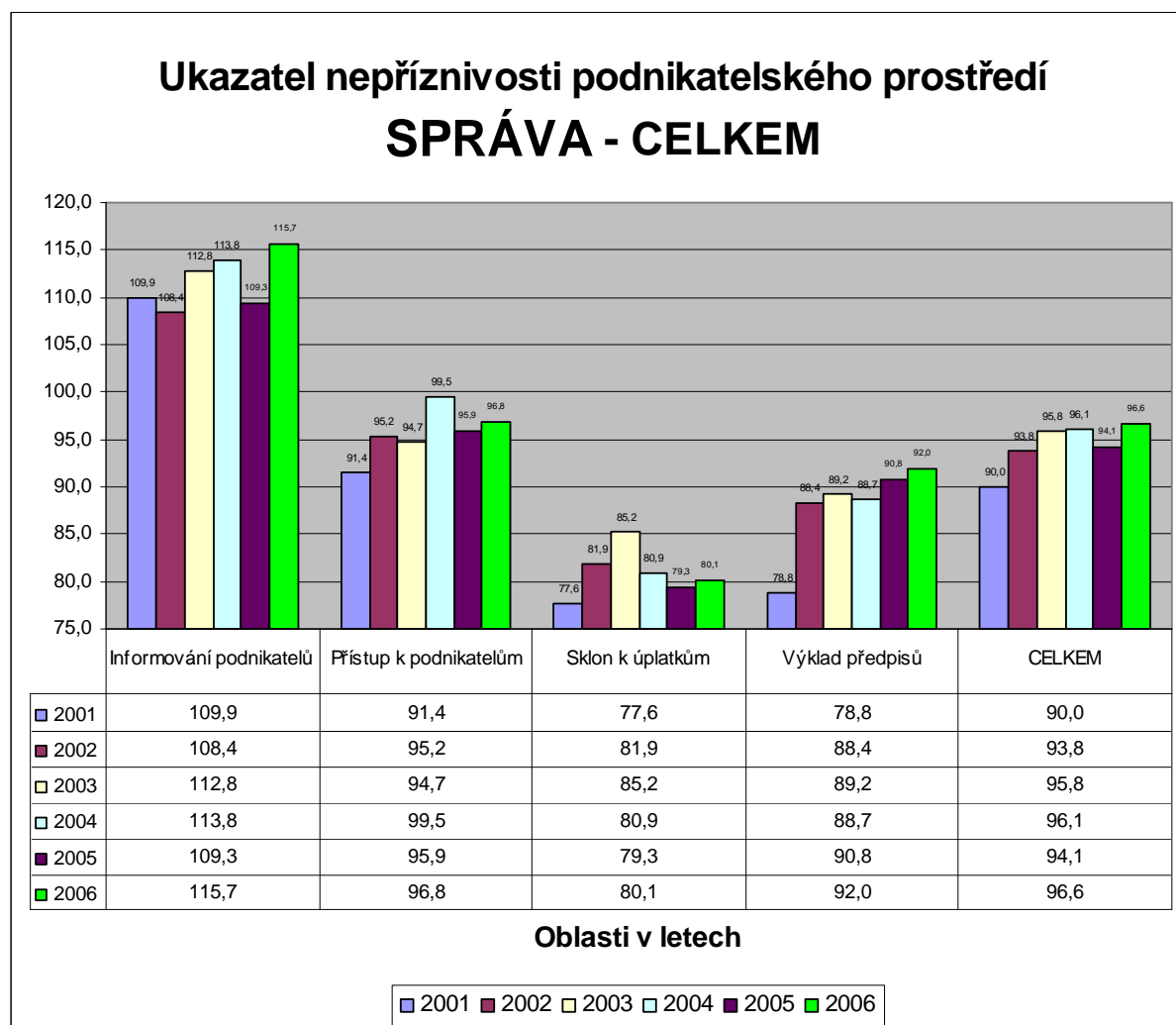

Zdroj: Český statistický úřad

Výrazné zvýšení kritičnosti pohledu na oblast pracovního práva nepřekvapuje a zřejmě reflektuje změny, k nimž v posledním období v této oblasti dochází a k nimž podnikatelská veřejnost obecně zaujímá kritický postoj.

V rámci průzkumu byly zjišťovány názory podnikatelské sféry na kvalitu práce orgánů státní a veřejné správy. Konkrétní dotazy v této oblasti směřovaly na problematiku úrovně informování podnikatelské veřejnosti o platné legislativní úpravě, hodnocení přístupu úředníků státní správy k podnikatelům, sklon úředníků k přijímání úplatků a na kompetentnost výkladu platných právních předpisů úředníky státní a veřejné správy. Nejproblémověji se v této oblasti jeví podnikatelským subjektům způsob informování o platných právních předpisech orgány státní a veřejné správy. Jak dokládá graf, relativně příznivě vyznívá hodnocení náchylnosti úředníků k přijímání úplatků.

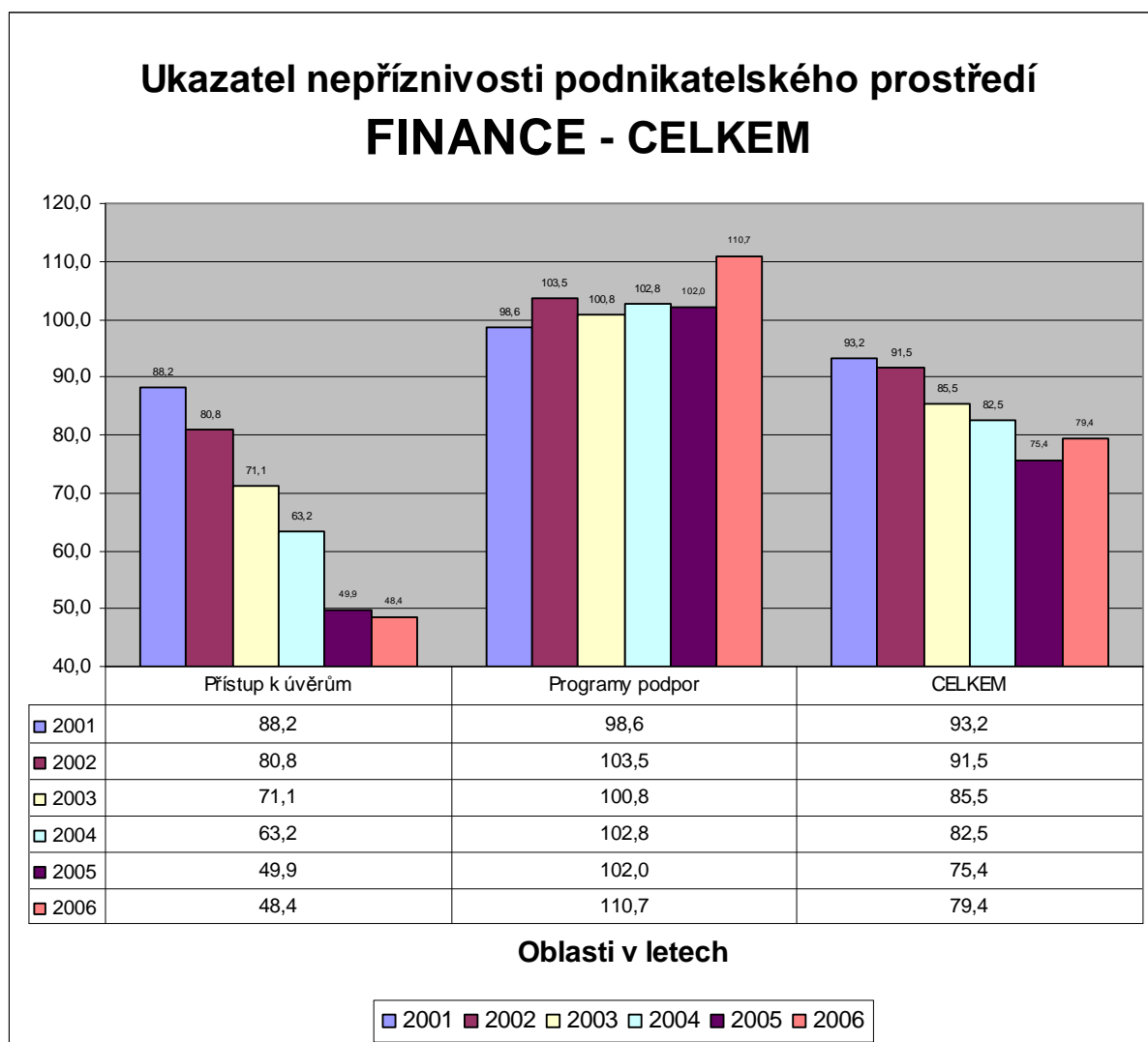
Graf číslo 7: Správa - celkem

Zdroj: Český statistický úřad

Standardní čtyřstupňová hodnotící škála byla v této oblasti aplikována při zkoumání názorů podnikatelské sféry na dostupnost úvěrů a názorů na funkčnost a dostupnost programů podpor umožňujícím podnikům překonat omezení vyplývající z jejich nedostatečné kapitálové vybavenosti. Pokud jde o dostupnost úvěrů, vyplývá z průzkumu, že situace se v této oblasti trvale a výrazně zlepšuje. Hodnocení programů podpor zaměřených na usnadnění přístupu podnikatelů, především malých a středních, k úvěrovým zdrojům vyznívá podstatně kritičtěji a v této oblasti rozhodně nelze pozorovat pozitivní posun v názorech podnikatelské veřejnosti. Naopak v roce 2006 dochází ke zhoršení bodového ohodnocení této oblasti. Podrobnosti dokumentuje graf.

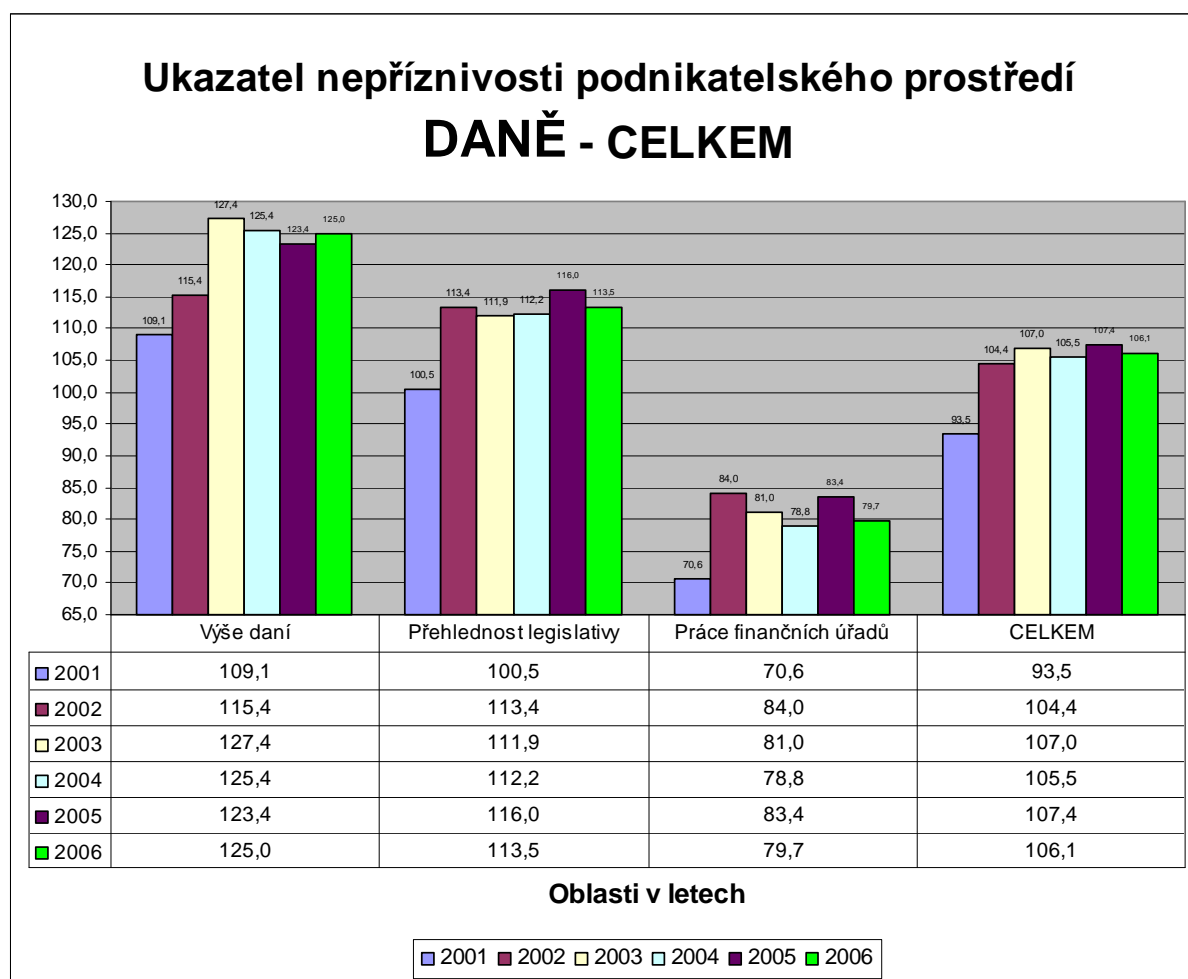
Graf číslo 8: Finance - celkem

Zdroj: Český statistický úřad

V daňové oblasti se průzkum orientoval především na zjištění názorové hladiny podnikatelů na výši celkové daňové zátěže, náročnost daňové legislativy a administrativy a na hodnocení přístupu finančních úřadů k podnikatelským subjektům. Velmi kritické je ze strany podnikatelů hodnocení výše celkové daňové zátěže a náročnosti daňové legislativy a administrativy. Nepoměrně příznivěji je hodnocen přístup daňových úřadů k podnikatelům. Značnou diferenciaci v hodnocení zmíněných aspektů daňové problematiky dokumentuje graf.

Graf číslo 9: Daně – celkem

Zdroj: Český statistický úřad

Z průzkumů kvality podnikatelského prostředí provedených v letech 2001-2006 vyplývá, že podnikatelské prostředí je podnikatelskými subjekty dlouhodobě hodnoceno jako výrazně nepříznivé. K nejproblémovějším oblastem se dlouhodobě řadí oblast právní úpravy a úprava daňové problematiky. V obou těchto oblastech se v delším časovém horizontu projevuje spíše tendence ke zhoršení.

Z výsledků průzkumů lze dovodit, že hodnocení kvality podnikatelského prostředí obecně i v jednotlivých oblastech, se zhoršuje s klesající velikostí podnikatelských subjektů. Poněkud kritičtější postoj v porovnání s průměrným hodnocením zaujímají ke kvalitě podnikatelského prostředí podniky z odvětví obchodu. Zřetelně kritičtější jsou k hodnocení kvality podnikatelského prostředí v jednotlivých sledovaných oblastech české podniky bez zahraniční kapitálové účasti.

Právo:

V oblasti právní úpravy se projevuje všeobecně vysoká míra nepříznivosti podnikatelského prostředí. Kritické, a v rámci celého průzkumu dlouhodobě nejméně příznivé, je hodnocení

respektování oprávněných zájmů a specifík malých a středních podniků při přípravě právních norem.

Z jednotlivých oblastí upravených právními předpisy jsou nejhůře hodnoceny ochrana práv věřitele a daňová legislativa. V posledních dvou letech přitom výrazně roste podíl respondentů, kteří za nejproblémovější považují oblast pracovního práva.

Státní a veřejná správa:

Za nejslabší článek v oblasti výkonu státní správy je jednoznačně považován nedostatečný způsob informování podnikatelů ze strany představitelů státní a veřejné správy o platných právních předpisech. Nespokojenost podnikatelské veřejnosti výrazně převažuje i v oblasti přístupu úředníků státní správy k podnikatelům a v oblasti výkladu platných předpisů úředníky státní a veřejné správy.

Finance

V oblasti financí je pozorován dlouhodobý zlepšující se trend hodnocení dostupnosti bankovních úvěrů. Podstatně méně příznivě hodnotí podnikatelské subjekty vývoj v oblasti využívání programové podpory podnikatelských subjektů v rámci programů podpor zaměřených převážně na segment malých a středních podniků.

Pozitivní přístup bank ke klientům je nejčastěji uváděn u Komerční banky, Československé obchodní banky a České spořitelny. V roce 2006 došlo ke zvýšení podílu nových bankovních institucí na nejčastěji uváděných preferovaných bankách.

Průzkum naznačil, že existují značné rozdíly v záměrech různých skupin podniků, pokud jde o vstup finančního investora. K méně aktivním patří v tomto směru především mikropodniky, podniky z odvětví obchodu a firmy se zahraniční kapitálovou účastí.

Daně:

V daňové oblasti je patrné kritické hodnocení celkové daňové zátěže i daňové legislativy a administrativy. V oblasti daňové legislativy a administrativy lze vyzorovat celkově zhoršující se trend. Nepříznivé dopady daňového systému pociťují ve větší míře podniky malých velikostních kategorií.

2.3 Kriminalita

Kriminalitu bychom mohli vymezit jako souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určitou dobu. Prostřednictvím statistických údajů o kriminalitě však dostáváme pouze informace o kriminalitě *zjevné (registrované)* tj. té, která vyšla najevo a byla proto evidována v příslušných statistikách. Jde tedy o větší či menší část kriminality skutečné. O další části spáchané trestné činnosti se orgány činné v trestním řízení nedozví a proto nemohla být registrována v oficiálních statistikách. Jde o *skrytou (latentní)* kriminalitu. Existence latentní kriminality relativizuje všechny dostupné údaje o stavu, struktuře a dynamice kriminality.

Míru latentní kriminality ovlivňuje intenzita formální a neformální kontroly, tolerance poškozených a úroveň právního vědomí občanů. Její velikost může a je předmětem dohadů nebo více či méně kvalifikovaných odhadů. Je zřejmé, že rozsah se u jednotlivých druhů kriminality a jednotlivých trestných činů podstatně liší. Je tomu tak patrně v závislosti na jejich závažnosti, ale i momentech dalších-zejména obtížnosti odhalování. Některé druhy trestných činů vycházejí najevo nebo se dají objasnit snadněji nežli jiné.

Latence kriminality –ve smyslu oné části deliktů, o kterých se policie vůbec nedozví má i rozličné další zdroje. Jedním z nich je neochota zaměstnavatelů oznamovat trestné činy svých zaměstnanců z důvodu uchování dobrého jména firmy či úspory času. Prohřešek se většinou řeší propuštěním viníka. Další důvody neoznámení trestných činů mohou spočívat v osobní zainteresovanosti na jejich utajení, v obavě ze msty pachatele, ale také v nedůvěře v možnosti a schopnosti policie.

Míra latence toho kterého trestného činu lze podle některých názorů nepřímou usuzovat podle míry objasněnosti (dané vztahem počtu zjištěných a objasněných trestních činů), která je rovněž u jednotlivých druhů deliktů rozdílná.

K upřesnění intuitivních odhadů latence bývá v kriminologických výzkumech využíváno anonymní dotazování respondentů jednak co do spáchání trestného činu, jednak z hlediska poškození trestným činem. Výsledkem jsou pak srovnávány s údaji trestních statistik.

Výsledky kriminální statistiky v určitém roce **nejdou přímo srovnatelné se statistikou vedenou resortem spravedlnosti**, který je gestorem jednak statistiky státních zastupitelství, jednak statistiky soudů. Důvodem je zejména časový odstup, někdy i víceletý, mezi ukončením konkrétní trestní věci v jednotlivých fázích trestního řízení. Policejní

statistika jednotlivé případy zachytí na počátku trestního řízení, statistika soudní naopak až na jeho konci. Dalším důvodem je skutečnost, že v kriminálních statistikách jsou evidovány trestné činy i s neznámým pachatelem. Obě statistiky nelze porovnávat rovněž proto, že se plně nekryje skladba paragrafů zahrnutých pod jednotlivými kategoriemi kriminality.

2.4 Pojem a systém metodiky vyšetřování trestných činů

Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů zkoumá zákonitosti vzniku stop určitého druhu trestných činů a na jejich základě modifikuje obecné kriminalistické metody tak, aby vyhovovaly podmínkám odhalování, vyšetřování a prevence jednotlivých druhů trestných činů.

Metodika se vztahuje ke třem druhům činností policejních orgánů, z nichž každý se vyznačuje jistými specifiky obsahu i právní formy:

- *k odhalování trestných činů* – aktivní vyhledávání signálů, z nichž vyplývá podezření, že byl spáchán trestný čin, probíhá zpravidla v tzv. předprocesním stadiu mimo rámec trestního řízení a řídí se převážně policejním právem,
- *k vyšetřování trestných činů* – procesní forma přípravného řízení upravené trestním řádem,
- *ke kriminalistické prevenci trestných činů*, realizované převážně mimoprávními prostředky.

Metodika vyšetřování má dvě funkce:

- *poznávací* – spočívá v tom, že studuje jednotlivé homogenní skupiny trestných činů a pro tyto skupiny podává výstižný popis jejich kriminalistické charakteristiky, typických stop vznikajících při jejich páchaní a typických vyšetřovacích situací utvářejících se při jejich vyšetřování.
- *formativní* – vytváří celistvé komplexy kriminalistických metod, vhodných pro vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů.

Metodika má povahu doporučení. Jednotlivé kroky v ní obsažené mají zpravidla několik variant, pro jejichž výběr se musí rozhodnout sám policejní orgán podle konkrétních podmínek.¹⁰

¹⁰ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: *Kriminalistika*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2001. 512 s.

2.5 Komponenty jednotlivých metodik vyšetřování trestných činů

Jednotlivé metodiky vyšetřování trestných činů se skládají z těchto komponent:

- typová kriminalistická charakteristika daného druhu trestných činů,
- stopy typické pro daný druh trestných činů,
- vyšetřovací situace typické pro vyšetřování daného druhu trestných činů,
- zvláštnosti předmětu vyšetřování,
- zvláštnosti podnětů k vyšetřování,
- zvláštnosti prvotních vyšetřovacích a operativně pátracích úkonů,
- zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování,
- zvláštnosti následné etapy vyšetřování,
- zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování a zvláštnosti kriminalistické prevence.

2.5.1 Zvláštnosti předmětu vyšetřování

Charakteristickým rysem hospodářské kriminality je její latence. Znamená to, že jde o kriminalitu skrytou, která se musí vyhledávat. Je nutno říci, že se situace v tomto bodu oproti stavu před rokem 1990 velmi změnila a že tudíž i zde se setkáváme s větším počtem trestních oznámení, převážně ale je tomu tak u deliktů majetkového charakteru, kdežto u ostatních je zapotřebí operativně pátracích úkonů. Platí to zejména o daňových, celních či měnových deliktech.

Subjekty prověřované či vyšetřované trestné činnosti bývají často firmy, především obchodní společnosti. Pachatelem trestného činu ovšem nemůže být firma jako taková, může jím být pouze osoba fyzická. Určení konkrétní odpovědnosti konkrétní fyzické osoby bývá někdy velmi těžké, zejména tam, kde je předmětem našeho zájmu rozhodnutí kolektivního orgánu.

Škody v hospodářské trestné činnosti bývají v porovnání s kriminalitou obecnou velmi vysoké. Zpravidla se neobjedeme bez znaleckého posudku či odborného vyjádření ve smyslu zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)¹¹, dále jen trestní řád.

Příznačné je to zejména v causách, kde jde o machinace s cennými papíry, jejich deriváty, atp. Neexistuje jednotný zákonem předepsaný postup pro oceňování těchto

¹¹ viz. § 105 odst.1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

instrumentů, i tak se můžeme v kriminalistické praxi setkat i u soudních znalců s různými přístupy a metodami, které všechny ale mají své racionální zdůvodnění.

Se škodou souvisí nehospodárnost. Kontrolní pracovníci orgánů (např. Nejvyšší kontrolní úřad apod.) nehospodárnost velmi často zaměňují za škodu a dožadují se jejího postihu. Je zapotřebí zdůraznit, že pro trestní řízení nehospodárnost sama o sobě význam nemá.¹²

Předmět vyšetřování hospodářské kriminality vykazuje četná specifika. Za jednu z takových zvláštností můžeme považovat skutečnost, že řada ustanovení trestního zákona vymezujících skutkové podstaty trestných činů této kategorie má povahu banketních norem. To znamená, že v průběhu vyšetřování je zapotřebí zjistit, jaká konkrétní právní norma byla porušena a jakým způsobem. V jiných případech je třeba zjišťovat a dokazovat existenci a obsah různých smluv, kterými byly uloženy určité povinnosti, jež pachatel porušil. V některých případech musí policejní orgán posoudit, zda skutek není pouhým soukromoprávním deliktem, disciplinárním deliktem nebo deliktem správním.

Při vyšetřování hospodářské trestné činnosti je často problematické zjišťování pachatele – konkrétní odpovědné osoby. U řady trestných činů je potřeba zjišťovat a dokazovat subordinaci, pravomoci a odpovědnost jednotlivých členů různých hospodářských subjektů a příčinou souvislost mezi nastalým následkem a rozhodnutím či pokynem těchto osob.

Další zvláštnosti předmětu vyšetřování hospodářských trestných činů jsou časté problémy se zjišťováním a dokazováním zavinění konkrétních fyzických osob a v některých případech i s dokazováním úmyslu ziskového nebo úmyslu směřujícího k získání neoprávněných výhod.

Za zvláštnost lze považovat i často složité zjišťování následků jednání pachatele (např. zjištění a prokázání rozsahu neoprávněných výhod, výše obohacení pachatele, výše způsobené škody atp.). Vyšetřování je ztíženo také tím že na některé skutečnosti hospodářského života se vztahuje režim utajovaných skutečností nebo povinnost mlčenlivosti.¹³

Velmi závažným jevem je existence různých druhů zákonem stanovené nebo uznávané mlčenlivosti. Nejčastěji se s ní setkáváme v daňovém řízení, kde je mlčenlivost

¹² Porada, V., a kol.: *Kriminalistika*. CERM, Brno: 2001.

¹³ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: *Kriminalistika*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2001. 512 s.

upravena v zákoně č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů¹⁴ nebo v podobě bankovního tajemství, které je upraveno zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů¹⁵ nebo v zákoně č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů¹⁶. Znamé problémy vznikají při vyžadování potřebných zpráv od oborových zdravotních pojišťoven, které nemají, i když je to jinak v jejich vlastním zájmu, zákonnou možnost poskytovat orgánům činným v trestním řízení potřebné informace. Nevyřešeným problémem, který často až znemožňuje řádné objasnění hospodářských věcí, je zákonná mlčenlivost notářů či daňových poradců. Řešením by mohlo být např. zproštění mlčenlivosti¹⁷.

Vždy je nutno zjišťovat a prokazovat, jak bylo naloženo se získanými hodnotami a včas rozhodnout o zajišťovacích úkonech k zabezpečení náhrady způsobené škody. Určitou zvláštností je i skutečnost, že pachatelé hospodářské trestné činnosti bývají často napojeni na politické kruhy nebo jsou veřejně činní.

Nezanedbatelnou je i skutečnost, že hospodářská trestná činnost je často propojena do zahraničí, což ztěžuje vyšetřování. Zvláštní důležitost při vyšetřování trestných činů této kategorie přikládáme odhalení a zjištění příčin a podmínek umožňujících páčání této trestné činnosti.

2.5.2 Zvláštnosti podnětů k vyšetřování

Hospodářské trestné činy jsou páčány utajovaně a zůstávají často dlouhou dobu neodhaleny, často jde o trvajících nebo pokračujících delikty. Jejich vysoká latence je umožněna zejména skutečností, že na rozdíl od obecné kriminality se často neprojevují bezprostředně zjevnými následky. Někdy je nelze odhalit pro nepořádky a nedostatky v evidencích a účetnictví, nepořádky při výrobě i přepravě a pro nefunkčnost kontrolních mechanismů.

¹⁴ viz. § 24 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵ viz. § 28 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶ viz. § 49 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷ viz. § 56 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

1. Podněty občanů nebo firem

Charakteristickým rysem oznámení je často jejich nekonkrétnost a nekvalifikovanost. Je to dáno již zmíněnou složitostí obchodních a občansko právních a dalších vztahů. Setkáváme se s podáními, která jsou z velké části dopisy obecného charakteru, často jsou anonymní a nejsou v nich uvedeny žádné konkrétní skutečnosti. Jen málo podnětů splňuje náležitosti trestního oznámení. Někdy je jako „důkaz“ přiložen pouhý výstřížek z novin. Zde je zapotřebí upozornit na velmi problematický, ale pro naši současnou společnost velmi charakteristický jev, který lze popsat asi tak, že „všichni vědí o tom, že v dané konkrétní věci došlo k trestné činnosti, zejména když tak informovaly sdělovací prostředky“. Když potom orgány činné v trestním řízení po provedení velmi rigorózního trestního řízení dospějí k jinému, než všemi očekávanému závěru, hledají se chyby právě u těchto odborných orgánů, uvažuje se o jejich neochotě, o případných personálních změnách, apod. Dalším, ale velmi souvisejícím jevem je skutečnost, že téměř všechny nedostatky jsou řešeny prostřednictvím trestních oznámení orgánům činným v trestním řízení. Tyto orgány pak doplňují známou nečinnost obecných a obchodních soudů, a jsou také tímto způsobem využívány a zneužívány k tomu, aby oznamovatelé (často advokáti) získali zdarma informace, které pak mohou oznamovatelé využít pro rozhodnutí o svém dalším postupu.

2. Podněty kontrolních orgánů

Po roce 1990 se fakticky zhroutil kontrolní systém a policii České republiky tím odpadl důležitý článek ekonomické kontroly, která předtím prováděla ekonomické revize a policejnímu orgánu předkládala materiály, ze kterých mohl vyvozovat právní závěry. Ve většina případů byl fakticky tento úkol přenesen na vyšetřovatele či na policejní orgán ale bez odpovídajícího zákonného, personálního i materiálního vybavení. V praxi se setkáváme s podněty specializovaných orgánů, jako je např.:

- daňová kontrola, jejímž subjektem jsou finanční úřady všech stupňů. Jde v praxi o nejčastěji oznamované věci. Zde se již vyvinuly příslušné pojmy a vazby a až na výjimky nedochází k problémům
- bankovní dohled České národní banky. Velkým problémem je již zmiňovaná zákonem stanovená mlčenlivost. I zde, ačkoliv jde o specializovaný kontrolní orgán, se setkáváme s podněty, které jen velmi obecně a velmi stručně popisují negativní situaci, omezují se na ekonomické skutečnosti, není uvedena konkrétní odpovědnost

konkrétních fyzických osob za porušení konkrétních zákonných ustanovení a za vznik škody, vyčíslení škody, pokud je vůbec provedeno, je často problematické. Po doručení podnětu je odmítána další součinnost při objasňování věci

- Nejvyšší kontrolní úřad. Jeho činnost je upravena zákonem č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu, ve znění pozdějších předpisů. Jeho kompetence je upravena v ust. § 3 cit. zákona tak, že vykonává kontrolu hospodaření se státním majetkem a finančními prostředky vybíranými na základě zákona ve prospěch právnických osob s výjimkou prostředků vybíraných obcemi nebo kraji v jejich samostatné působnosti, státního závěrečného účtu České republiky, plnění státního rozpočtu České republiky, hospodaření s prostředky, poskytnutými České republice ze zahraničí a s prostředky, za něž převzal stát záruky, vydávání a umořování státních cenných papírů a zadávání státních zakázek. Zmíněnou kontrolu vykonává u ministerstev, jiných správních úřadů a státních orgánů a u fyzických a právnických osob, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Česká národní banka kontrole nepodléhá. Kontrolní úřad při své činnosti vychází z podnětů prezidenta, viceprezidenta a z podnětů členů.
- Česká obchodní inspekce. Jde zejména o případy spojené s poškozováním spotřebitele a s případy porušování průmyslových a autorských práv.

3. Výsledky operativně pátrací činnosti policejních útvarů pověřených odhalováním hospodářské kriminality

Jde o takzvané realizační návrhy. V současné době existuje několik druhů policejních orgánů. Je to např. služba Policie České Republiky, Celní úřady, atd.

Útvary služby kriminální policie a vyšetřování pověřené odhalováním hospodářské kriminality na základě analýz různých signálů a příznaků zjišťují podezřelé a pochybné hospodářské a finanční operace a aktivity. Při prověřování těchto aktivit zajišťují potřebné dokumentační materiály, sledují součinnost a organizační provázanost pravděpodobných pachatelů a dalších osob účastnících se podezřelých transakcí. K tomu využívají operativní prostředky a operativní techniku podle zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

4. Ostatní druhy podnětů

Ostatními druhy podnětů se rozumí různá anonymní oznámení, poznatky uveřejněné sdělovacími prostředky, případně poznatky získané při vyšetřování jiné trestné činnosti.

Přestože jde o podněty málo konkrétní a často i málo hodnověrné, je třeba věnovat náležitou pozornost i jim. Nejvhodnější je postoupit takové podněty orgánům kriminální policie k prověření a případnému operativnímu rozpracování.

2.5.3 Zvláštnosti počátečních vyšetřovacích a operativně pátracích úkonů

Za typické počáteční úkony lze považovat zejména:

- vyžádání potřebných vysvětlení,
- vydání a odnětí věcí důležitých pro trestní řízení,
- domovní a osobní prohlídky, prohlídky jiných prostor,
- zadržení a otevření zásilky,
- zadržení podezřelých osob,
- zajištění finančních prostředků na účtu banky,
- odposlech a záznam telekomunikačního provozu,
- vyžádání kontrolních či revizních zpráv,
- vyžádání expertiz z oborů účetnictví, zbožíznalectví, výpočetní techniky.

Zvláštností je častý výskyt prvků výpočetní techniky, což vyžaduje specifický postup při zajišťování objektů, zejména účast experta z oboru výpočetní techniky.

V počáteční etapě prověřování se doporučuje postupovat některým z těchto způsobů:

a) Frontální postup

Jde o nasazení celého komplexu potřebných sil a prostředků tak, aby rozhodující počáteční úkony byly provedeny v co nejkratší době. Úkony jsou prováděny souběžně na různých místech, případně v těsném sledu, aby bylo využito momentu překvapení a znemožněno zničení důkazů uložených na různých místech.

Tento postup je značně náročný na utajení přípravných činností a organizaci, vyžaduje značný počet sil a prostředků, jakož i úzkou součinnost různých služeb policie České republiky, státních zástupců a dalších subjektů. Využívá se zejména při vyšetřování rozsáhlejších případů s větším množstvím předpokládaných pachatelů.

b) Průběžné rozvíjení vyšetřování

Při tomto postupu je třeba úkony směřovat na tzv. „slabý článek“ systému trestného jednání (např. zajištění podezřelého, zajištění skladu s pašovaným zbožím, padělatelské dílny, důležitých písemností atp.). Jednotlivé úkony jsou prováděny postupně v určeném časovém sledu, některé úkony se také provádějí současně.

Postup průběžného rozvíjení vyšetřování je méně náročný na organizaci, počet sil a prostředků. Značně náročný je však na analytickou činnost a prognózování reakcí

pachatelů na učiněné úkony. Existuje zde značné riziko, že pokud se nepodaří postihnout „slabý článek“ systému, může dojít ke zmaření možnosti zjištění pravdivého stavu věci.¹⁸

K zásadním rozdílům mezi kriminalitou obecnou a hospodářskou patří i ta skutečnost, že u většiny věcí kriminality obecné bývá od počátku zřejmé, o co jde a lze také většinou určit budoucí právní kvalifikaci a tomu pak přizpůsobit další postup policejního orgánu. U případů zahrnovaných do kriminality obecné, ať již jde o násilné, majetkové či jiné delikty, se také v převážné většině setkáváme s věcmi, na které jsou již vypracovány jisté policejní a soudní praxí vytvořené a ověřené algoritmy. U kriminality hospodářské pak platí, že s rozvojem ekonomických procesů vznikají zcela nové formy kriminality, zcela nové způsoby páchání trestné činnosti, na které je potřeba ofenzivně reagovat, ale policejní orgány mohou často jen omezeně využívat postupů pocházejících z dřívější praxe. Odrazem popsanych skutečností je pak to, že postup podle ustanovení trestního řádu¹⁹ je u hospodářských trestních věcí fakticky pravidlem. Znamená to většinou velmi náročné a také zdlouhavé prověřování, které s sebou nese některé charakteristické rysy, např.:

- nedostatečná spolupráce ze strany oznamovatelů (typické zejména pro bankovní dohled České národní banky),
- problémy se státem uloženou nebo uznanou mlčenlivostí. Jde zejména o neprolomitelnou mlčenlivost advokátů, notářů, daňových poradců, ale také orgánů státní statistiky, resortních zdravotních pojišťoven a jiných, pokud tyto nejsou klientem mlčenlivosti zproštěny,
- nutnost mezinárodní spolupráce, přičemž je nutno počítat s tím, že podle současně platného trestního řádu úkony provedené před zahájením trestního stíhání, nemusí být po zahájení trestního stíhání použitelné v důkazním řízení atd.

Jiný je také charakter kriminalistických stop. Při vyšetřování ekonomické kriminality pracujeme především se záznamy různých ekonomických a řídicích informací. Tyto informace mohou mít velmi různou podobu a mohou se vyskytovat na velmi různých nosičích. Setkáváme se tak s písemnými dokumenty, ale také například se záznamovými prostředky výpočetní techniky, jako jsou diskety, CD-R,

¹⁸ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: *Kriminalistika*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2001. 512 s.

¹⁹ viz. viz. § 158 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

atd., jejichž řádné zajištění a následné použití pro účely trestního řízení vyžaduje často speciální znalosti a vědomosti, jakož i speciální techniku.

Při vyhledávání a zajišťování stop nacházejících se v počítačovém systému nebo jeho částech, v další digitální technice či v softwarových produktech je vhodné přibírat odborníka, buď přímo soudního znalce nebo pracovníka z příslušného expertizního pracoviště Policie ČR. Výskyt stop může vypovídat o mechanismu a průběhu trestného činu, o zájmových oblastech, oborech a kontaktech podezřelého, případně i dalších osob. Tyto stopy jsou přitom velmi snadno ovlivnitelné zvnějšku, ať již v podobě jejich zničení či znehodnocení při neodborném zacházení ze strany policejních orgánů či vyšetřovatelů, nebo i úmyslně ze strany podezřelých osob.

2.5.4 Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování

Způsob spáchání hospodářských trestných činů nebývá často v počáteční etapě vyšetřování znám. Proto má zásadní význam vytyčování vyšetřovacích verzí ke způsobu páchaní a ke způsobu realizace hodnot získaných trestnou činností. Důležité je i vytyčování verzí o počtu pachatelů, jejich úlohách a míře odpovědnosti, případně o tom, zda došlo k zločinnému spolčení.

Charakter hospodářských trestných činů, stop a jiných důkazů, stejně jako předpoklad účasti více osob na páchaní hospodářské trestné činnosti determinuje vysoké požadavky na organizaci a plánování vyšetřování.

Typickým rysem vyšetřování této kategorie trestných činů je týmová práce. Bývají vytvářeny speciální týmy např. za účasti znalců²⁰. Součinnost policejních orgánů, pracovníků orgánů činných v trestním řízení a dalších subjektů vyžaduje přijmout opatření k zamezení úniku informací, který by mohl vést ke zmaření cílů vyšetřování.

Obvykle jsou používány zajišťovací úkony jako je domovní prohlídka jiných prostor, zajištění peněžních prostředků na účtu nebo zadržení a otevření zásilek, ale také grafické expertizy, expertizy z oboru účetnictví, apod. Zajišťují se stopy v písemné nebo jiné podobě. Není vyloučeno ani klasické ohledání.

Úzká součinnost policejních orgánů a pracovníků orgánů činných v trestním řízení ve všech etapách vyšetřování je zcela nezbytná.

²⁰ viz. viz. § 105 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Vytyčování vyšetřovacích verzí a plánování vyšetřování

Jde o velmi důležitou činnost pracovníka operativního orgánu, kterou nelze podceňovat, a to jak ve stadiu před zahájením trestního či přípravného řízení, tak i ve stadiu po sdělení obvinění. Většina podnětů, na základě kterých se uskutečňuje činnost policejního orgánu, má charakter poznatku, na základě něhož nelze ihned rozhodnout o tom, zda došlo ke spáchání konkrétního trestného činu ze strany konkrétní fyzické osoby. Vyšetřující orgány proto musí pečlivě vyhodnocovat dosud shromážděný faktický materiál, provést jeho logickou analýzu a výsledky tohoto hodnocení zakotvit do vyšetřovacích verzí. Vyšetřovací verze jsou v podstatě domněnky a závěry, které pak vyšetřovatel či policejní orgán prověřuje pomocí úkonů stanovených v plánu vyšetřování. K obecným zásadám platným pro vytyčování verzí a plánování vyšetřování je u věcí hospodářské kriminality zapotřebí přidat požadavek zejména na stanovení subjektivní stránky trestného činu, na zjištění konkrétní odpovědnosti konkrétní fyzické osoby. Další zvláštností je také to, že ve zvýšené míře je nutno plánovat výslechy svědků a obviněných.

2.5.5 Zvláštnosti následné etapy vyšetřování

Charakteristické pro hospodářskou kriminalitu je i to, že pachatelé jsou v převážné většině tzv. slušní lidé, obvykle s vyšším vzděláním, často s řídicími a rozhodovacími pravomocemi. Proto se také někdy hovoří i o kriminalitě „bílých límečků“. Jen výjimečně se setkáváme s pachatelé, kteří mají kriminální minulost. Jde o osoby, které mají dostatek vzdělání a odborných zkušeností, aby se mohli účinně hájit, ale také dostatek finančních prostředků, aby si mohli najmout lepší advokáty a experty. Typické pro ně je zapírání trestné činnosti, předstírání různých falešných skutečností, odvolávání se na tzv. podnikatelské riziko apod.

Na výslechy podezřelých či obviněných je zapotřebí se důkladně připravovat, zpracovávat plán výslechu obsahující jednak otázky, na něž potřebujeme znát odpověď, jednak i pořadí předkládaných konkrétních důkazních prostředků, zejména účetních dokladů. U složitějších případů vyžadujících odborné znalosti je vhodné k výslechu přizvat soudního znalce, kriminalistického experta nebo konzultanta. Velmi náročné jsou i výslechy svědků. Jejich výpovědi jsou často nepravdivé nebo neúplné. Projevuje se zde především malá kriminální citlivost občanů k hospodářské trestné činnosti, přetrvávající představa o tom, že jich se tato trestná činnost přímo netýká. Dalším faktorem, se kterým je nutno počítat, je vztah k pachatelé, ať již v podobě

zaměstnaneckého vztahu nebo obchodního společenství, apod. V poslední době přistupuje neochota vypovídat vyvěrající z obavy z možné msty ze strany pachatele nebo jeho společníků.

Výslech obviněného

Pravdivá výpověď obviněného²¹ je pro úspěch vyšetřování hospodářských trestných činů velmi významná, neboť nikdo jiný nezná lépe jednotlivé detaily spáchaného činu. Typickým jevem zejména v počáteční fázi je zapírání a bagatelizování trestné činnosti ze strany obviněného. Častou obhajobou je tvrzení, že inkriminované jednání je běžnou obchodní operací, případně popírání zúmyslného úmyslu nebo úmyslu získání jiných výhod. Proto vedení výslechu obviněného klade značné nároky na znalosti a schopnosti policejního orgánu. Výslech je třeba pečlivě připravit a zpracovat podrobný plán výslechu, rozhodnout o účasti specialistů z oblasti účetnictví, kapitálového trhu, technologie výroby atp. Současně při přípravě výslechu je třeba vytyčit taktické záměry a určit pořadí vyslychaných osob. Doporučuje se vyslychat nejprve osoby, které dosud nemají kriminální zkušenosti nebo osoby, jejichž podíl na trestné činnosti je menší. Při předkládání důkazů lhoucím osobám se doporučuje postup předkládání důkazů narůstající síly.

Výslech svědků

Jako svědci²² jsou často vyslycháni zaměstnanci podniků, zaměstnanci kooperujících podniků, spolupracovníci, příbuzní a známí obviněného. Často se lze setkat s nechtíví vypovídat, nezájmem o objasnění věci, zainteresovaností těchto osob.

Motivy nepravdivých výpovědí jsou zejména:

- malá kriminální citlivost občanů k hospodářské kriminalitě,
- vztahy svědků k obviněným (partnerství, přátelství, podřízenost v pracovním vztahu, vztahy rodinné atp.),
- vědomí vlastního podílu na vytvoření podmínek ke spáchání trestné činnosti,
- závist, nenávisť k obviněnému, strach ze msty.

²¹ viz. viz. § 91 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

²² viz. viz. § 93 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Výslechy svědků jsou tedy neméně náročné jako výslechy obviněných. V případech, kdy hospodářská trestná činnost spadá do oblasti organizovaného zločinu, cítí se svědci často ohroženi na zdraví, životě či majetku. Proto je namístě zvažovat utajení totožnosti svědka.

Informace obsažené ve výpovědích svědků je nutné důkladně prověřovat. Pro vyšetřování mohou mít význam i některé dojmy a úvahy svědků, případně informace získané z doslechu. Takové informace často vedou k zajištění dosud nepředpokládaných důkazů.

Konfrontace

Za další závažný následný úkon je možno považovat i konfrontaci²³, neboť výpovědi obviněných a svědků hospodářské kriminality často obsahují podstatné rozpory. Konfrontace se použije, jestliže výpověď obviněného v závažných okolnostech nesouhlasí s výpovědí svědka nebo spoluobviněného, pak může být obviněný postaven svědkovi nebo spoluobviněnému tváří v tvář nebo jestliže výpověď svědka nesouhlasí v závažných okolnostech s výpovědí obviněného nebo jiného svědka, může být svědek postaven obviněnému nebo jinému svědkovi tváří v tvář.

2.5.6 Zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování a zvláštnosti kriminalistické prevence

Spolupráce s veřejností a úroveň preventivní činnosti je v oblasti vyšetřování hospodářské kriminality na značně nízké úrovni. Přitom si všichni občané uvědomují, že regulace této trestné činnosti nelze dosáhnout pouze represivními prostředky orgánů policie a soudů.

Nízká kriminální citlivost obyvatelstva k hospodářské kriminalitě a netečnost k jednání, které bezprostředně nepoškozují jednotlivce, jsou základními příčinami nízké úrovně spolupráce s veřejností. Je třeba působit na kultivaci podnikatelského prostředí a usilovat o vymýcení nezákonných praktik v hospodářské sféře. Zveřejňování vyřešených případů hospodářské trestné činnosti v hromadných sdělovacích prostředcích, uvedení konkrétních pachatelů, výše škod a trestů může mít výrazný preventivní účinek.

²³ viz. viz. § 104a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Preventivnímu působení by jistě přispěla zvýšená efektivita činnosti kontrolních a revizních orgánů.

Rychlost odhalování, vyšetřování a potrestání pachatelů má značný význam nejen pro konkrétní trestní věc, ale působí též preventivně. Proto je nutné vytvářet speciální vyšetřovací týmy pro vyšetřování hospodářské kriminality ze zkušených, právně i ekonomicky vzdělaných pracovníků.

2.5.7 Stopy typické pro daný druh trestných činů

1. Materiální stopy a jiné soudní důkazy (listinné a věcné důkazy, změny na nosičích informací různého druhu) – jsou především různé pravé a padělané listiny a obsah různých nosičů informací (diskety, CD, kazety aj.). Jsou to např. různé zápisy z porad, jednání dozorčích rad a vedení podniku, výpisy z obchodního rejstříku, statuty společnosti, organizační řády, různé smlouvy, licenční ujednání, plné moci, znalecké posudky, zboží různého druhu, kvality a původu, finanční hotovost, směnky a šeky atp.

2. Stopy ve vědomí lidí obsahují informace o skutečnostech majících právně relevantní význam např. o plánování, organizace nelegálních obchodních či finančních transakcí, o činnosti zprostředkovatele nelegálních obchodních či finančních transakcí, o podezřelých aktivitách, o vyzrazení důvěrné informace zneužitá jinou osobou k páčání trestné činnosti atp.

Propojení s kriminalitou obecnou a s organizovaným zločinem je patrné zejména z případů tzv. fakturačních podvodů a podvodů s lehkými topnými oleji, lihem či jinými komoditami, kde dochází k vraždám podnikatelů či tak zvaných bílých koní, ale také z případů tzv. racketeeringu, což znamená vydírání podnikatelů, požadování výpalného pod záminkou ochrany, atd.

Používání nejmodernější techniky k páčání hospodářské trestné činnosti. Jde především o měnové zločiny – padělání peněz, různých platebních karet, padělání podpisů a razítek na směnkách a šecích, apod.

2.6 Odlišnosti ekonomické kriminality a organizovaného zločinu

Předkládaný pokus o definiční utřídění jednotlivých forem zločineckých organizací vznikl z původní snahy vyspecifikovat rozdílnosti ekonomické kriminality a organizovaného zločinu. Tyto rozdílnosti lze podle mého názoru shrnout do sedmi bodů:

1. Domnívám se, že základní rozdíl spočívá ve faktu, že **organizovaný zločin napadá společnost prostřednictvím individuů**: využívá jejich slabostí a zneužívá jejich neřestí k vlastnímu obohacení, a tím **rozvrací základní společenské struktury**; připouštím, že s výjimkou prodeje zbraní, štěpných materiálů apod., kde sice lze říci, že přímo napadá společenské struktury, je však nicméně sporné, nakolik jde o přímou aktivitu organizovaného zločinu, který je v tomto případě pouhým dodavatelem (koneckonců ekonomická teorie zná termín "nabídka tažená poptávkou"), a nakolik jde o aktivitu dalšího fenoménu moderní doby, tedy terorismu. Lze připustit, že organizovaný zločin sekundárně rozvrací i společenské struktury, kromě jiného i tím, že vytváří struktury paralelní, na oficiálních strukturách nezávislé; pokud vůbec do sféry ekonomické kriminality pronikne, pak jde o sekundární aktivity, směřující k legalizaci zisků. Naproti tomu ekonomická kriminalita **napadá společnost prostřednictvím institucí**, které pachatel (či pachatelé) napadá za účelem vlastního obohacení, a **rozvrací tak především tyto struktury, tedy struktury institucionální**. Teprve sekundárně může docházet a také dochází k napojování na zločin (včetně organizovaného) za účelem získání výhod (odstranění konkurence) nebo získání nástrojů pro své aktivity (padělání dokladů apod.).
2. Téměř všechny definice organizovaného zločinu se víceméně shodují v tom, že jde o **spolčení zločinců**, resp. lidí již trestaných. U ekonomické kriminality však tento definiční znak, pokud vůbec platí, rozhodně neplatí absolutně, **ekonomickou kriminalitu páchají naopak především lidé dosud netrestaní se značně vysokým společenským statusem.**)
3. Ekonomická kriminalita může být páchána i individuálním pachatelem, zatímco delikty ze sféry organizovaného zločinu **musí** jako *conditio sine qua non* logicky **být páhány organizovanou skupinou**); pokud vůbec vyžaduje organizaci, pak se tato organizace v podstatných rysech liší od organizačních struktur organizovaného zločinu, mj. i tím, že není nutně hierarchická, podřízenost či poslušnost nebývá vynucována fyzickým násilím, a jak vyplývá z podstaty této sofistikované formy kriminality, je nutně do značné míry flexibilní a kreativní. Tyto atributy vesměs

u organizovaného zločinu absentují, a to i přesto, že lze v současnosti pozorovat příklon k flexibilnějším formám organizace. Jeví se však i nadále nepochybné, že v případě zločinných aktivit typu distribuce drog, prostituce, vydírání apod. musí být v té či oné formě donucovací prostředky natolik razantní, aby bylo možno nižší organizační články či přímo "provozní a výkonné pracovníky" přinutit k poslušnosti. U ekonomické kriminality tyto formy přinucení nebývají běžné, naopak lze soudit, že společné zájmy přinucení do značné míry vylučují. V současné době se zejména v EU (což souvisí s již zmíněnou rozsáhlou dotační a subvenční politikou) jako výraz ochrany ekonomických zájmů EU začíná používat termín **organizovaná ekonomická**, která logicky bude mít zcela jiné parametry než organizovaný zločin či jiná organizovaná kriminalita.

4. Lze připustit, že organizovaný zločin proniká do ekonomických systémů (a tam se může dopouštět ekonomické kriminality), neboť enormní zisky z organizovaného zločinu je nutno zlegalizovat; to se děje v systému legálního podnikání a z logiky věci vyplývá, že toto podnikání nesmí být podezřelé. Opět z logiky věci vyplývá, že organizovaný zločin preferuje takové formy podnikání, kde lze **legálně manipulovat s hotovostí** (hotovostní platby), neboť jen tak lze zajistit anonymitu peněz. Zdánlivý protimluv o nutné legalitě podnikání ve spojení s ekonomickou kriminalitou lze vysvětlit faktem, že do cash-flow **legálního podniku** plynou **ilegální finanční prostředky**, které je nutno účetně očistit, a tím se dostává organizovaný zločin do sféry ekonomické kriminality.
5. Téměř ve všech definicích organizovaného zločinu je uváděna snaha o průnik do ekonomických, politických a společenských struktur. Domnívám se, že i tento charakterizující znak znamená v zásadě odlišnost od ekonomické kriminality, neboť ekonomická kriminalita je sama o sobě jakousi metastázou, parazitující větví legálního podnikání, a nemusí se tedy tak dalece snažit pronikat do legálních struktur - pokud neuznáme některé projevy demokracie, jako např. lobbying, za snahu o průnik z podnikatelské sféry do sféry politické - jinak řečeno: **snahy organizovaného zločinu o průnik do těchto oficiálních struktur je možno pozorovat ex post, u ekonomické kriminality lze tento fakt označit jako průnik ex ante.**
6. Pokud uznáme skutečnost, že kriminologický výzkum samotné ekonomické kriminality se do značné míry vymyká výzkumu obecné kriminality, a to jak pokud jde o etiologii a fenomenologii, tak pokud jde o kriminologický výzkum pachatele i oběti, tím více se pak vymyká z okruhu výzkumu organizovaného zločinu. Soudím,

že ani organizovaná ekonomická kriminalita nemá mnoho společného s organizovaným zločinem, a to ani v jeho současném pojetí (vývoj směřuje k "změkčování" definic organizovaného zločinu).

7. Z toho všeho vyplývá i zcela **rozdílný způsob odhalování** této delikvence. Jestliže v případě organizovaného zločinu je možno nasadit standardní policejní metody, pak v případě ekonomické kriminality, a to zejména organizované, je nutno volit spíše pomoc účetního znalce, auditora, daňového poradce; existuje zde poměrně jednoduchá přímá úměra: sofistikovanější trestná činnost - sofistikovanější metody dokazování.)

Lze připustit fakt, že **oběma typům** (organizovanému zločinu i ekonomické kriminalitě) **je společná snaha po nelegálním až ilegálním obohacení**, tuto snahu však lze zaznamenat i u pachatele "individuální" krádeže, tedy zjevně nejde o rozhodující definiční znak.

2.6.1 Specifikace jednotlivých organizačních forem kriminality

Na základě takto formulovaných rozdílných charakteristik organizovaného zločinu a ekonomické kriminality přistupujeme k dalšímu kroku (předesílám, že jde o vlastní myšlenkovou konstrukci), kterým je specifikace **kriminálních organizací** do tří typů, které jsem pracovníčně pojmenoval (pořadí je určeno stupněm společenské nebezpečnosti):

1. organizovaná kriminalita
2. organizovaná ekonomická kriminalita a
3. organizovaný zločin, který lze dále dělit na:
 - a. organizovaný zločin národní,
 - b. organizovaný zločin nadnárodní (mezinárodní).

Ad 1. Organizovanou kriminalitu

Lze vymezit skupinou, která prvotně vznikla za účelem páchání obecné a ne nutně dlouhodobé trestné činnosti, napadající **jak individuum** (krádeže, bytové loupeže, krádeže aut apod.), **tak instituce** (přepady poboček bank, pošt, směnárén apod.), s maximálně dvoustupňovou vertikální organizací (vedoucí - podřízení), s existující určitou dělbou úkolů (dělba práce); může používat násilí jak uvnitř skupiny (moment přinucení), tak vně (při páchání trestné činnosti). Může být postavena na etnickém principu. Charakteristickým rysem je porušování zákonů. Operuje prioritně na vymezeném území (region, maximálně stát). Snaha po průniku do legálních ekonomických a společenských struktur je nulová, o korupci policistů a

vyšetřovatelů se pokouší ad hoc (v případech hrozby odhalení či trestního stíhání). Lze sem zařadit i tzv. party mladistvých apod. (občas se objevuje označení gang - tedy vůdce či vedoucí a příslušníci party - gangu).

Ad 2. Ekonomickou organizovanou kriminalitu

Lze vymezit skupinou, která prvotně nemusela nutně být založena za účelem páčání trestné činnosti. **Napadá instituce**, organizace je horizontální a flexibilní (může nabývat formy zřetězení zdánlivě legálních obchodních společností či fyzických osob-podnikatelů).

Rozdělení úkolů (dělba práce) je nutné, použití násilí nebývá obvyklé ani uvnitř (přinucení nebývá nezbytné), ani vně skupiny, což vyplývá ze sofistikované formy kriminality, není však vyloučeno (pokud k němu dochází, pak formou "nakupované práce"). Etnický princip nelze vyloučit, nicméně není rozhodující. Charakteristickým rysem je využívání nedokonalosti zákonů; pokud přímo porušuje zákon, jde o "hraniční" oblasti. Operace bývají mezinárodního charakteru, zejména jde-li o zneužití různých ekonomických pravidel v různých státech.

O průnik do ekonomických a společenských struktur se nemusí pokoušet, může se pokoušet o ovlivňování politických aktů formou lobbingu (hranice mezi lobbingem a korupcí je velice těžko vymezitelná), korupce státních úředníků je nanejvýš pravděpodobná.

Ad 3. Organizovaný zločin

je pak obecně charakterizován skupinou, která byla založena k páčání rozsáhlé a dlouhodobé trestné činnosti. **Napadá především individuum**, organizace je vertikální, minimálně třístupňová, vymezení úkolů (dělba práce) je až rigidní, používání násilí je běžné jak uvnitř, tak vně. Bývá založena na etnickém základě (minimálně rozhodovací stupně), u výkonných či provozních pracovníků však tento princip nemusí být uplatněn (u organizací operujících na mezinárodní úrovni pak třetí a nižší stupně bývají obsazeny místními "pracovníky").

Charakteristickým rysem je porušování zákonů, lze pozorovat snahu "přizpůsobit" zákony svým cílům. Zprvu operuje na vymezeném teritoriu (**organizovaný zločin národní**),

charakteristická je po ovládnutí vymezeného teritoria expanze mimo toto teritorium (**organizovaný zločin nadnárodní**). Snahu po průniku do společenských struktur formou masivní korupce a vydírání lze považovat za objektivní fakt. Ekonomické struktury napadá zakládáním zdánlivě legálních společností, zejména v oblastech, v nichž se manipuluje s hotovostními prostředky, za účelem legalizace příjmů. Jak koneckonců vyplývá z této charakteristiky, uvažují organizovaný zločin v jeho "klasických" aktivitách, tedy předpokládám jeho "činnost" v oblastech vydírání, prostituce, výroby a distribuce drog apod.

Záměrně abstrahuji od počtu osob podílejících se na organizaci, neboť toto kritérium považuji za zavádějící. V nejnověji definovaných znacích organizovaného zločinu se jako kritérium uvádí počet dvě a více osob; dvě osoby při nejlepší vůli nelze považovat za organizaci, pokud se současně neuvažuje jistá forma "nakupované práce". Právě tak si nemyslím, že v ČR musí nutně být jako jeden ze základních charakteristických znaků předchozí trestnost či bezúhonnost členů skupiny; je známo, že minulý režim kriminalizoval i politickou činnost zaměřenou proti němu. A konečně, domnívám se, že lze dále rozlišovat skupinu bez organizace (dělbý úkolů), pouze s prvky osobnostní dominance a submisivity.

Uvedené charakteristiky jsem zpracoval do podoby přehlednější tabulky:

Znak	Organizovaná kriminalita	Ekonomická organizovaná kriminalita	Organizovaný zločin
protispolečenské prioritní zaměření	individuum i instituce	prostřednictvím individuů	prostřednictvím institucí
charakter trestné činnosti	obecná - porušování zákonů	speciální - zneužívání zákonů	speciální - porušování zákonů
časové působení	krátkodobé i dlouhodobé	krátkodobé i dlouhodobé	Dlouhodobé
převažující typ organizace	vertikální dvoustupňová	horizontální	vertikální třístupňová
dělba práce	Ano	Ano	Ano
používání násilí uvnitř (přinucení)	ne nutně	Ne	Ano
používání násilí navenek	ne nutně	Ne	Ano
etnický princip	ne nutně	Ne	Obvykle
území	vymezené	mezinárodní	zpočátku vymezené, poté mezinárodní
průnik do	spíše nikoli	Ne nutně	Ano

legálních struktur		(pachatelé z těchto struktur)	
korupce	účelová	Trvalá	Trvalá
legální podnikání	Ne	ex ante	ex post
mezinárodní záběr	ne obvykle	převážně ano	Ano

Praktický význam tohoto členění je podle mého názoru v záběru vyšetřování kriminální činnosti. Ve vyspělých zemích Evropy, resp. u jejich nadnárodních orgánů, lze pozorovat dělbu práce u institucí, které se těmito jevy zabývají:

- proti organizované kriminalitě bojují národní orgány;
- proti organizované ekonomické kriminalitě (ve smyslu nadnárodní), resp. pro ochranu ekonomických (finančních) zájmů Evropské unie, byl zřízen usnesením Rady ES č. 88/376/EHS, EURATOM Úřad pro koordinaci boje proti podvodům - **UCLAF** (Unité de Coordination de la Lutte Antifraude, nově je též užíváno označení **OLAF**), který má nejen koordinovat, ale i pátrat a vyšetřovat podvody, korupci a jiná protiprávní jednání ve spojení s financemi. Nemá žádné trestněprocesní kompetence, vytváří nicméně informační systémy, které mají sloužit k evidenci a analýze;)
- boj s organizovaným zločinem je prvotně obdobný, jako u organizované kriminality (proti národnímu organizovanému zločinu bojují národní orgány), proti jeho vyšší fázi, tedy organizovanému zločinu nadnárodnímu, sice pomalu, ale přece vzniká evropská instituce EUROPOL s následujícími předpokládanými aktivitami (osobně se domnívám, že se výčtově shodují s pojetím organizovaného zločinu tak, jak jsem se jej snažil definovat v úvodu), která proto, že "proti organizovanému zločinu je EU zatím bezmocná", bude "**...zkoumat pohyb narkotik v EU a koordinovat boj proti nim, v budoucnu i vyšetřování obchodů s jadernými a radioaktivními látkami, s kradenými vozidly, s lidskými bytostmi, praní špinavých peněz a ilegální migraci. Tedy aktivity, které se do značné míry kryjí s nedefinovaným pojmem organizovaný zločin.**"

3. Pachatelé ekonomické trestné činnosti a poškození – objekty napadané ekonomickou kriminalitou

3.1 Objekty napadané ekonomickou kriminalitou

Ekonomická kriminalita relativně rovnoměrně postihuje čtyři hlavní sektory ekonomické sféry:

- samostatně podnikající osoby,
- instituce finanční sféry – banky, pojišťovny, spořitelny, spořitelní a úvěrová družstva apod.,
- podniky mimo finanční sféru,
- stát.

Finanční kriminalita se principiálně projevuje zejména v oblasti akumulace volného kapitálu a jeho alokaci, podle navržené definice jde o delikt proti majetku, spáchaný v souvislosti s finančně-investičním podnikáním a namířený proti němu (napadající toto podnikání).

Je evidentní, že se finanční kriminalita bude především projevovat v následujících podnikatelských subjektech (členění podle napadané instituce, proti které je delikt primárně zaměřen):

- a) banky
- b) investiční společnosti a investiční fondy
- c) pojišťovny
- d) leasingové společnosti
- e) veřejné rozpočty

3.1.1 Bankovní sektor

K nejcharakterističtějším obchodům bank patří nákup a prodej zboží zvláštního druhu – kapitálu. Banky soustřeďují peníze ve formě vkladů, emisí úvěrových cenných papírů a půjček od jiných bank. Takto soustředěný kapitál půjčují jiným klientům. Nákup kapitálu a jeho prodej neprobíhá pouze v úvěrových formách. Banka může získávat kapitál také prodejem akcií a investičních podílů a následně jej umísťovat do různých druhů bankovních aktiv, např. do majetkových podílů v jiných podnicích.

U bankovního sektoru jde o ukázkový případ již zmíněného faktu, kdy malý vlastní kapitál ovládá nepoměrně větší cizí kapitál. Podle světových údajů se dnes pohybuje

podíl vlastního kapitálu bank v rozpětí přibližně 2 – 10 %. Jestliže tedy 90 – 98% bankovního kapitálu patří vkladatelům a jiným věřitelům, vyplývá z toho skutečnost, že banky obchodují téměř výhradně s cizími penězi. Tyto procentní poměry se příliš neliší od stavu České republiky. Z toho také vyplývá, že bankovní sektor je v této souvislosti nejzranitelnější, neboť bankovní podnikání může být napadeno jak zevnitř, tak zvenčí.

Dalším specifikem bankovního podnikání je fakt, že banka sice hospodaří s cizími penězi, ale vztah vkladatelů k uloženým prostředkům je věřitelský, nikoli vlastnický. A konečně – banky jsou povinny zachovávat mlčenlivost o klientech díky institutu tzv. bankovního tajemství.²⁴

Bankovní tajemství je zakotveno v zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, který říká, že na všechny bankovní obchody, peněžní služby bank, včetně stavů na účtech a depozit, se vztahuje bankovní tajemství.²⁵

3.1.2 Kapitálové trhy a obchod s cennými papíry

Za jeden z hlavních znaků tržní ekonomiky lze označit operace na finančních trzích. Je logické, že na těchto obchodech, zvláště jde-li o obchody spekulativní, může participovat finanční kriminalita obecně, a že se do těchto obchodů může zapojovat i organizovaný zločin (praní špinavých peněz).

Finanční trh jako jeden ze segmentů trhu představuje vysoce komplexní systém a svým způsobem vrchol soustavy celé tržní ekonomiky. Skutečný trh zboží a služeb, spotřebních předmětů a výrobních prostředků předpokládá adekvátní pohyb peněz, peněžních zdrojů a jejich ceny, předpokládá redistribuci dostupných finančních zdrojů na smluvním principu. Stejně jako na ostatních trzích se i na finančním trhu soustřeďuje nabídka a poptávka peněz a kapitálu, vytváří se jeho cena, za niž jsou subjekty finančního trhu ochotny provádět finanční operace a transakce. Odráží prosperitu nebo neúspěšnost hospodářského vývoje, je barometrem ekonomických i politických procesů.

Podstata finančního trhu tedy spočívá v soustřeďování kapitálu a jeho alokaci tam, kde lze dosáhnout jeho zhodnocení.

²⁴ viz. § 8 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

²⁵ viz. § 38 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů

Investiční společnost nebo investiční fond také soustřeďuje volné peněžní prostředky, zavazuje se však pouze k tomu, že vyplatí investorům dividendu (podíl na zisku). Peníze tak nejsou vkladem jako v bankách, ale podílem na majetku. Investor vlastní cenný papír ve formě podílového listu nebo akcií. Investor se tak stává podílníkem (akcionářem) podílového fondu nebo investičního fondu. Dalším základním rozdílem oproti prostým vkladům u bank je moment „zpět získání“ hotovosti: investiční společnosti ani investiční fond nemusí vykupovat podílový list či akcii (kromě otevřených podílových fondů a dalších případů vyjmenovaných zákonem), investor se musí pokusit je prodat na trhu cenných papírů, přičemž přirozeně riskuje, že:

- a) nenalezne kupce vůbec
- b) utrpí ztrátu při prodeji

Vzhledem k tomu, že kapitálové transakce probíhají mimo rozhodovací pravomoci investora, vyplývá z toho i možnost nejen chybného, ale i často protiprávního jednání ze strany investičních společností a investičních fondů. Při stále ještě nedokonalém dohledu nad kapitálovým trhem také k delikventnímu jednání dochází, což je jeden z mnoha důvodů, proč zahraniční investoři našemu kapitálovému trhu nedůvěřují.

3.1.3 Pojišťovnictví

Komerční pojištění, a to včetně dobrovolného připojištění důchodů (penzijní fondy) s výjimkou povinného pojištění důchodového, která má u nás spíše charakter daně, je další oblastí, v níž poměrně malý vlastní kapitál soustřeďuje mnohem větší cizí prostředky. Na rozdíl od bank, kde vkladem vzniká vztah podílnický, je u pojišťoven tento vztah smluvní, pojišťovna se zavazuje v případě vzniku pojistné události vyplatit pojistné plnění. V případě, že pojistné plnění nenastane, nemá pojištěnec nárok na výplatu vložených prostředků. Podle teorie je pojištění samostatný právní poměr, v němž se jedna strana zavazuje k jednorázové nebo opakujícím se platbám druhé straně uzavírající takové pojistné smlouvy plánovitě a ve velkém počtu, která za to při nastoupení určitých jevů nezávislých na vůli zúčastněných musí poskytnout smluvené protiplnění oprávněnému, a to nejvýše v maximální částce pojištěného rizika.

Pojišťovny mohou, jako subjekty kapitálového trhu, s akumulovaným kapitálem na těchto trzích podnikat. Jde o lukrativní obor finančního podnikání, o čemž svědčí fakt, že pojišťovny zřizují i velké bankovní domy. Komerční pojišťovnictví má zejména

v tržní ekonomice veliký význam, neboť zdůrazňuje individuální odpovědnost za svůj život, zdraví i majetek.

Z charakteru pojištění také vyplývá i okruh možné trestné činnosti – tedy pojištěnců proti pojišťovně uplatnění nároku na plnění předstíraním vzniku pojistné události, neoprávněným nadhodnocením vzniklé škody či dokonce úmyslným vyvoláním pojistné události – pojistný podvod²⁶. Spoluúcast pracovníka pojišťovny není pochopitelně vyloučena, zde jde však o trestnou činnost víceméně obecného charakteru, tedy o delikt ekonomiku poškozující, čímž se vymyká z okruhu finanční kriminality. Pokud jde o pojišťovací podvody velkého rozsahu, pak většinou bývají ve spojení s trestnou činností i proti dalším subjektům finančního trhu, tedy zejména proti leasingovým společnostem. Problém tohoto typu delikventního jednání leží ve faktu, že jsou společností mnohdy považovány za tolerované. Také přijetí speciálního ustanovení trestního zákona, obsahující samostatnou skutkovou podstatu pojistného podvodu, mohlo zapůsobit preventivně.

Trestná činnost vlastníka či vlastníků může nabývat obdobných forem, jako u bank a investičních společností, protože jakkoli je činnost pojišťovny odlišná od činnosti těchto subjektů, může i pojišťovna s volnými prostředky podnikat, i když zatím nebyl obdobný delikt prokázán. Absence delikventního jednání vlastníků může souviset se dvěma momenty:

- a) pojišťovny mají principiálně jinou úlohu než ostatní finanční instituce (především neposkytují úvěry)
- b) rozvoj pojišťoven nastal až po prudkém rozvoji bank, takže schémata, která byla použita proti bankám, byla již v té době nepoužitelná.

Možné kriminální jednání u tohoto typu podnikání je použití instituce, tedy pojišťovny, v procesu „praní špinavých peněz“.²⁷ V rámci České asociace pojišťoven byla vytvořena speciální pracovní skupina, která již vytvořila materiál (metodiku) konkretizující zásady a postupy k předcházení legalizaci výnosů z trestné činnosti v pojišťovnách. Současně se předpokládají užší kontakty s MFČR.

²⁶ viz. § 250a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

²⁷ viz. ustanovení zákona č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Na rozdíl od běžné hospodářské kriminality zde tedy ve zvýšené míře může docházet k trestné činnosti vlastníků i top managementu, neboť vlastní kapitál vložený do tohoto typu podnikání, je mnohonásobně menší, než prostředky, které posléze ovládá.

3.1.4 Kriminalita postihující veřejné rozpočty

Veřejné rozpočty (státní rozpočet, rozpočty krajů, měst a obcí atp.) mají dvě stránky: stránku příjmovou a stránku výdajovou. Kriminalita, která napadá příjmovou stránku rozpočtů, mívá charakter deliktů proti správě daní a poplatků, kriminalita napadající výdajovou stránku nabývá charakteru subvenčních (dotačních) podvodů.

Delikty proti příjmové stránce veřejných rozpočtů jsou zařazeny do finanční kriminality z následujícího důvodu: daně a další povinné platby jsou také investicí svého druhu – daňový poplatník se, byť nedobrovolně, vzdává části svých peněžních prostředků ve prospěch centralizovaných fondů za účelem zajištění určitých práv (bezpečnosti, zajištění sociální a zdravotní péče, vzdělání, budování infrastruktury apod.). Dokonce i podnikatelé zaměstnávají pracovníky, jimž vzdělání zajistil stát z daní (např. vzdělání menšin, zejména rómské).

Delikty postihující příjmovou stránku veřejných rozpočtů jsou velice prosté: nezaplacení daní a dalších povinných plateb. V České republice mají i platby sociálního a důchodového pojištění včetně pojištění zdravotního charakteru daní (vzhledem k zákonné povinnosti). Daňové nedoplatky jsou sice trestným činem, nicméně jejich stíhání ztroskotává na pomalé práci justice. Na těchto nedoplatcích neparticipuje organizovaný zločin. Jednak proto, že „lukrativní“ činnosti organizovaného zločinu (prodej drog, prostituce atp.) nepodléhají daňové povinnosti, jednak proto, že pokud organizovaný zločin provozuje i legální podnikatelskou činnost, pak za účelem očištění těchto ilegálních prostředků – proto se nebude dopouštět daňových úniků z této části svého podnikání.

U deliktů, postihujících výdajovou stránku, tedy u subvenčních podvodů však nemůže být sporu o jejich klasifikaci. Tato forma kriminality, tedy napadající veřejné rozpočty, je současně jakousi mezní formou, u níž se střetávají stále ještě legální formy podnikání s nelegálními aktivitami, které také napadají veřejné rozpočty.

3.2 Pachatelé finanční kriminality

Pachatelé ekonomické kriminality mohou být jednotlivci, je však nepochybné, že na páchaní trestné činnosti v oblasti ekonomiky se dosti výrazně podílejí i organizované skupiny, které mohou mít charakter zločinného spolčení.

Trestnou činnost lze z hlediska pachatele pojmout jako úmyslné chování, které je projevem navenek orientované činnosti, jež vzniká v lidském organismu. Toto jednání je pak zkoumáno psychologicky a sociálně z hlediska osobnosti pachatele. Problém výzkumu bude spočívat ve specifikaci individuálních rysů pachatele z hlediska sociologického a ekonomického při vědomí faktu, že v této oblasti jen zřídka půjde o zločin individuální. Dalším problémem výzkumu pachatele u finanční kriminality spočívá v tom (jmenovitě ve spojení s bankovní činností), že banka jako instituce může být napadena jak zevnitř (majitel, management, zaměstnanci), tak zvenčí (klienti, komitenti banky), přičemž vzájemné propojení těchto okruhů není výjimkou.

Podle způsobů chování lze vytyčit několik typů pachatelů:

a) Typ naivního a lehkomyšlného pachatele

Obvykle jsou to pachatelé mladší, jejich podnikání je spíše menšího rozsahu. Vinou své důvěřivosti, nezkušenosti, nereálným odhadem situace a svých možností nebo menší obratností ve svém podnikání se dostávají do potíží, které řeší nesplácením závazků, jejich odkládáním, snahou získávat další úvěry, přestože by jim mělo být jasné, že v dané situaci nebudou schopni je splácet. Spoléhají na příznivý obrat ve svém podnikání nebo si zřejmě nepřipouštějí možné právní důsledky svého počínání. Své jednání pak většinou doznávají, vylouvají se na smůlu a na nezdařené podnikatelské záměry. Je to skupina, která se snadno může stát objektem zkušenějších „poskytovatelů služeb“, kteří z jejich naivity a situace kořistí a sami zůstávají nepostiženi.

b) Typ pachatele – sportovce

Trestné činnosti se nezřídka dopouštějí opakovaně. Tento typ pachatele si je vědom, že se dopouští trestné činnosti, dopouští se jí záměrně a tak dlouho, pokud to jde, resp. pokud není odhalena. Po odhalení svoji činnost nezapírá, doznává ji a spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení, čímž se pravděpodobně snaží trestní postih minimalizovat. Odhalení a případný trest chápe jako přiměřené riziko své činnosti, které akceptuje a počítá s ním. Psychologicky může cítit uspokojení ze snahy oklamat případné oběti a oficiální autority.

c) Typ bezohledného dobrodruha

Sem je možné zařadit pachatele, kteří původně začínali jako normální podnikatelé, i když se jejich podnikání někdy pohybovalo na hraně platné legislativy. Pro trestnou činnost se buď rozhodli zcela vědomě, protože v ní viděli podstatně rychlejší možnost získání dalších a větších finančních prostředků, nebo pod tlakem situace, kdy se jejich podnikání dostalo do potíží, které se uváženě a plánovitě rozhodli řešit trestnou činností. Tento typ pachatelů může spáchat trestnou činnost jak jednorázově v podobě jednoho skutku, tak vyvíjet pokračující a systematickou činnost, např. v oblasti finanční kriminality. Pachatel se projevuje vůči obětem bezohledně. Častěji může již mít kriminální zkušenost, obvykle má společníky. V případě odhalení svoji činnost popírá, využívá všech prostředků jak se vyhnout trestnímu stíhání a ztěžovat ho. Vinu se snaží svalovat na své společníky. Tito pachatelé mohou mít již záznam v trestním rejstříku s tím, že jejich předchozí trestná činnost se nemusela dotýkat pouze ekonomické oblasti.

d) Typ pachatele – manipulátora

Zejména ve sféře finanční kriminality. Jde většinou o pachatele, kteří svoje postavení ve světě finančních institucí získali legálně, ať už jako podnikatelé nebo zaměstnanci. Jejich postavení jim dává moc a příležitost používat nástroje finančního trhu k manipulaci se svěřenými prostředky, zpočátku za cenu „drobného“ porušování netrestních norem. Spoléhají na svoji znalost finančního světa, předpokládají určitou míru tolerance vůči postupům užívaným při finančních operacích a mohou se pak pouštět i do operací, které trestní zákon porušují a spoléhat přitom na schopnost tyto operace zastříť nebo zneprůhlednit natolik, že nebude možné porušení trestních norem prokázat. Nemají kriminální minulost ani vazby na kriminální prostředí.

e) Typ pachatele – velikáše

Typ, který buď pod vlivem počátečních úspěchů a dosažení relativně vysoké pozice v poměrně mladém věku, nabude přesvědčení o svých mimořádných schopnostech. Z tohoto přesvědčení pak odvozuje v případě zaměstnanecké pozice oprávnění k suverénnímu rozhodování bez ohledu na stanovená pravidla. Toto vystupování může přinejmenším po určitou dobu na jeho okolí působit v jeho prospěch.

3.3 Oběti finanční kriminality

Oběť finanční kriminality je velmi obtížné určit. Chceme-li provádět výzkum obětí finanční kriminality, musíme dělit oběti na oběti v užším a širším smyslu, na oběti primární, sekundární, terciární atd., podle míry jejich zasažení kriminálním jednáním, podle míry jejich ztráty vzniklé tímto kriminálním jednáním.

Typologie individuální oběti finanční kriminality

Na oběti finanční kriminality se vztahuje ziskuchtivost. Moderní sofistikované finanční podvody se vyznačují absencí osobního kontaktu pachatele s obětí – odehrávají se, obdobně jako legální (bezhotovostní) platební styk většinou neosobně a „bezhotovostně“. Osobní vztahy jsou tak z velké části popřeny, a pokud existují, existují v podobě obchodního jednání (příslib úvěru, příslib jiných než obvyklých výhod – zhodnocení prostředků).

U finančního podvodu se obvykle první kontakt odehrává vysloveně neosobním formálním stykem, naopak, pachatel chce a musí projevit oficiální zařazení, buď jako přímý vyjednaváč finanční instituce nebo jako její smluvní partner. Nezřídka bývá součástí takového prvního formálního kontaktu odvolávka na prestižní vzdělání pachatele. V tomto případě je možno s určitou rezervou připustit, že cílem pachatele je vzbudit u oběti pocit vlastní nedostatečnosti, tedy devótnost. Ministerstvo vnitra zajišťuje prevenci viktimmnosti a pomoc obětem trestných činů.

Ta je založena na konceptech bezpečného chování, diferencovaného s ohledem na různé kriminální situace a psychickou připravenost ohrožených osob. V praxi se jedná o skupinové i individuální zdravotní, psychologické a právní poradenství, trénink v obranných strategiích a propagaci technických možností ochrany před trestnou činností. Užívá metody sociální i situační prevence, a to podle míry ohrožení na primární, sekundární i terciární úrovni.²⁸

3.4 Legalizace výnosů z trestné činnosti (praní špinavých peněz)

Obecně je chápána pouze jako legalizace výnosů z trestné činnosti, tedy z tzv. „černé“, ilegální ekonomiky. Toto chápání je sice potvrzováno institucemi ze zemí

²⁸ www.mvcr.cz

západní Evropy, kde se problematika špinavých peněz týká výlučně výnosů z organizovaného zločinu, v České republice však převážná většina finančních prostředků, kterou lze chápat jako výnos z trestné činnosti vznikla trestnou činností na českém kapitálovém trhu a v bankovním sektoru, tedy jako výnos z ekonomické, speciálně finanční kriminality, nikoliv z organizovaného zločinu.

U legalizace výnosů z trestné činnosti nejde primárně o finanční kriminalitu, ale o zneužití finančních institucí a legálních postupů k zakrytí původu těchto výnosů.

Podle zákona č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,²⁹ se legalizací výnosů z trestné činnosti rozumí jednání sledující zakrytí nezákonného původu výnosu z této činnosti s cílem vzbudit zdání, že jde o příjem nabytý v souladu se zákonem. Není přitom rozhodující, zda k takovému jednání došlo zcela nebo zčásti na území České republiky. Uvedené jednání spočívá zejména

- a) v přeměně nebo převodu majetku s vědomím, že pochází z trestné činnosti, za účelem jeho utajení nebo zastření jeho původu nebo za účelem napomáhání osobě, která se účastní páchaní takové činnosti, aby unikla právním důsledkům svého jednání,
- b) v utajení nebo zastření skutečné povahy, zdroje, umístění, pohybu majetku a nakládání s ním nebo změny práv vztahujících se k majetku s vědomím, že tento majetek pochází z trestné činnosti,
- c) v nabytí, držbě, použití majetku nebo nakládání s ním s vědomím, že pochází z trestné činnosti,
- d) ve zločinném spolčení osob nebo jiné formě součinnosti za účelem jednání uvedeného pod písmeny a), b) nebo c).

Výše zmiňovaný zákon ukládá taxativně určeným finančním institucím oznamovací povinnost zjištěných neobvyklých obchodů, pro kterou musí být zvolen způsob zaručující utajení oznamovaných informací před nepovolanými osobami. Kromě neobvyklých obchodů se oznamovací povinnost vztahuje na zvláštní případy, kterými jsou převážení platných bankovek apod.

Zákonem je stanovena též povinnost identifikace účastníků každého obchodu finančními institucemi, pokud se jedná o obchodovanou částku vyšší než stanovený limit.

²⁹ viz. ustanovení zákona č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

3.5 Finanční analytický útvar Ministerstva financí České republiky

FAÚ byl založen jako centrální státní orgán, který je zodpovědný za sběr, shromažďování a analýzu oznámení o podezřelých obchodech, přicházejících od povinných osob. V případě podezření ze spáchání jakéhokoliiv trestného činu FAÚ podává trestní oznámení orgánům činným v trestním řízení. Dále úzce spolupracuje se zahraničními zpravodajskými jednotkami na základě mezinárodních smluv či reciprocity. Útvar odhalování korupce a finanční kriminality služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen „ÚOKFK“) byl zřízen na základě nařízení ministra vnitra České republiky č. 11/2003 ze dne 24. 2. 2003 ke dni 15. 3. 2003 jako útvar s působností na celém území České republiky v oblastech určených organizačním řádem.

Vznikem ÚOKFK byla vytvořena vysoce specializovaná, odborně zdatná a motivovaná policejní složka zaměřená na boj s nejnebezpečnějšími formami korupce a závažné hospodářské a finanční kriminality a na odhalování a vyšetřování hospodářské a finanční kriminality. Složka je dále zaměřená na legalizaci výnosů z trestné činnosti („praní peněz“). Ve všech případech se jedná o závažné protispolečenské jevy, jejichž vyšetřování vyžaduje realizaci celého spektra činností. Tím, že se podařilo soustředit specialisty z různých policejních oborů, kteří disponují zázemím legálních policejních postupů (sledování, odposlechy, agenti, utajení svědci apod.), což v celém kontextu vytváří kladný synergický efekt, čímž lze očekávat vysokou přidanou hodnotu ve výslednosti celého útvaru v oblasti jeho věcné příslušnosti.

3.6 Útvar pro odhalování organizovaného zločinu SKPV

Útvar pro odhalování organizovaného zločinu SKPV je speciální policejní složka, která patří ke stěžejním aktérům boje s organizovaným zločinem v naší zemi. Kromě odhalování a dokumentace organizované trestné činnosti plynoucí z aktivit zločineckých struktur na našem území, jako je násilná trestná činnost, obchodování se zbraněmi či s lidmi nebo převaděčství, patří k primárním úkolům ÚOOZ SKPV PČR se včas připravit na nové výzvy ze strany organizovaného zločinu a následně jim účinně čelit. Boj proti organizovanému zločinu na mezinárodní a domácí úrovni

Organizovaný zločin představuje globální bezpečnostní riziko. Jeho expanze může vést k destabilizaci světového ekonomického i politického systému, přičemž se jeho

aktivity zaměřují zejména na rozvojové země a země, které se nacházejí v transformačním stadiu ekonomiky. Cílem je nejen dosažení maximálních zisků, ale i ekonomického, společenského a politického vlivu. Proto ignoruje státy, jejich hranice i zákony a vytváří si uvnitř společnosti své vlastní paralelní, na státu nezávislé struktury. Zločinecké struktury organizovaného zločinu používají k dosahování svých cílů jakýchkoli prostředků. Jde o prostředky jak otevřené, jako je násilí, teror, vydírání nebo zastrašování, tak i prostředky méně viditelné, o to však pro společnost nebezpečnější, jako jsou zejména korupce, diskreditace nepohodlných osob či institucí nebo legalizace výnosů z trestné činnosti prostřednictvím zdánlivě legálního podnikání či investování.

Priority boje proti organizovanému zločinu

V souladu s **Aktualizovanou koncepcí boje proti organizovanému zločinu** /usnesení vlády ČR č. 1044 ze dne 23. 10. 2000/ jsou priority ÚOOZ SKPV PČR zejména v následujících oblastech:

- oblasti násilné kriminality, zejména odhalování a vyšetřování případů vražd, loupeží, vydírání, vymáhání pohledávek, braní rukojmí a problematiku nástražných výbušných systémů, včetně anonymních výhrůžek o jejich použití
- oblasti nelegálního obchodování se zbraněmi, střelivem, výbušninami, vojenským materiálem a dalšími nebezpečnými látkami
- oblasti konkrétních aktivit zločineckých struktur na celém teritoriu ČR, které souvisejí s mezinárodním organizovaným zločinem
- oblasti obchodování s lidmi, zejména organizování nelegální migrace, obchodu se ženami, dětmi či lidskými orgány
- oblasti padělání či pozměňování domácích i zahraničních měn, šeků, platebních karet, cenných papírů a dalších platebních prostředků
- v oblasti projevů mezinárodního terorismu či trestné činnosti související s extremismem na území ČR

Další činnost útvaru v boji proti organizovanému zločinu je průběžné monitorování působení zločineckých struktur na našem území v komplexním měřítku, zjišťování a dokumentace jejich případných zpravodajských aktivit, mapování organizační struktury jednotlivých skupin, jejich mezinárodního propojení, finančního, materiálního a technického zázemí, složení z hlediska národnostního a etnického původu jejich členů nebo vazeb těchto struktur na domácí či zahraniční teroristické a extremistické organizace apod.

4. Korupce

Korupce (lat. corrumpere = kazit, oslabit, znetvořit, podplatit) je zneužití postavení, funkce k osobnímu prospěchu - v politice, veřejné správě, hospodářství. Je opakem integrity. Korupce postihuje jak politiku, tak hospodářství, tak společnost. Může být jak drobná tak obrovská, jak neorganizovaná tak organizovaná. Vyznačuje se podplácením, úplatky, vydíráním, zastrásováním. Dále privilegii, neoprávněnými příjmy a jejich vyžadováním, udělováním přízně, protežováním.

Politická korupce nakonec vede ke kleptokracii - vládě zlodějů, loupežníků (doslovný překlad) - kdy už odpadá i předstírání poctivosti, upřímnosti před veřejností.

Ačkoliv korupce přispívá ke zločinnosti - jako, mimo jiné, typicky, k praní špinavých peněz, kuplířství, obchodu s drogami - tak se zdaleka neomezuje jenom na tyto (dnes) trestné aktivity. Pro porozumění toho, jak korupce vzniká, jak roste a co ji udržuje, je ale důležité ji od trestné činnosti jasně oddělit. A pak také vytvořit a uplatnit podmínky, pravidla - i zákony - které umožní ji omezit a postihovat.

4.1 Korupční prostředí

Pojem korupční prostředí se pokusíme vysvětlit na příkladu analýzy, která nevymezuje žádné institucionální specifika korupce.

Je podivuhodné, že ekonomové, přestože uznávají možnost existence korupce na trhu,⁹ především upozorňují na korupci ve spojitosti s veřejným sektorem. Pokud bychom se však chtěli přiklonit k podobně povrchnímu přístupu, pak by atribut korupčního prostředí nemělo smysl dále analyzovat. Naše snažení bychom mohli uzavřít pouze u pojmu korupční jednání, popřípadě se uchýlit k morálnímu odsuzování. Pojďme si proto připomenout charakteristiky obou institucionálních rámců.

Na tomto místě je nutno upozornit na fakt, že kdyby se jednalo o jakékoliv zneužití moci, třeba zneužití fyzické síly ze strany násilníka, mohli bychom za korupci považovat klidně znásilnění nebo vraždu. Pak by naším úkolem nebyla analýza nějakého všeobecně přijímaného, v ekonomické teorii relativně nově zkoumaného jevu, ale jak bylo výše dobře vystiženo, jednalo by se o analýzu zločinu. Je asi pochopitelné, že i z lingvistického hlediska, přestože se názory na obsah tohoto pojmu rozcházejí, nelze považovat slovo korupce za synonymum slova zločin.

4.2 Transparency International

Transparency International (TI) je mezinárodní nezisková nevládní organizace bojující proti korupci, kterou definuje jako zneužití postavení k vlastnímu prospěchu. TI také podporuje změny k větší integritě v hospodářství, politice a společnosti.

TI vznikla v roce 1993 jako nezisková organizace se sídlem v Německu. Spolu s dalšími ji založil Peter Eigen, bývalý vyšší funkcionář Světové banky. Dnes funguje jako sdružení více než 80 národních poboček, řízených mezinárodním sekretariátem v Berlíně.

TI vydává každoroční žebříček o stupni korupce v jednotlivých zemích - Corruption Perception Index. Tento žebříček je kritiky považován za neobjektivní, neboť je založen na výzkumech veřejného mínění, které popisují pouze subjektivní dojmy, nikoli fakta. Podle kritiků je již samotná idea porovnání korupce v různých zemích problematická, neboť definice korupčního jednání se v různých jurisdikcích liší. TI na takové kritiky odpovídá, že používá vědeckých metodik komparatistiky, tak jak ji vyvinuly během posledního půlstoletí renomované instituty po celém světě. Dále, že jde právě i o to, korupci měřit stejnými měřítky, a zejména o to, spojit síly k prosazení integrity.

Korupce - věc veřejná ??

Nejnovější zpráva Evropské komise o stavu připravenosti jednotlivých kandidátských zemí na vstup do EU i přes svoje pozitivní poselství pro Českou republiku opakovaně upozorňuje na několik zásadních nedostatků, které by v budoucnu mohly být, pokud zůstanou neřešeny, skutečně vážnou překážkou našeho vstupu do EU. Jedná se, stručně řečeno, o neutěšený stav naší veřejné a státní správy a to zejména v oblasti možné korupce. Jako obvykle se staly právě tyto pasáže předmětem politických přestřelků a úvah o tom, co vlastně brání přijetí zákona o státní službě a zda je korupce v ČR skutečností či pouhým mýtem.

Transparency International a její česká pobočka jako pořadatel 10. celosvětové protikorupční konference v Praze, které se od 8. do 11. října zúčastnilo přes tisíc tři sta delegátů z desítek zemí celého světa, může být právě s využitím závěrů této konference nápomocna při řešení tohoto problému a to nejen z pohledu oficiálních průzkumů v této oblasti, ale i z hlediska možných řešení, která byla a jsou při řešení tohoto celosvětového problému používána v jednotlivých zemích.

V boji proti korupci bývá obvykle prvním úkolem korupci definovat. Jednoduchou definicí korupce je "zneužívání moci za účelem nezaslouženého osobního prospěchu". Definice korupce a jejích dopadů jsou však různé. Pro účely této úvahy, vycházející z hodnocení naší

veřejné správy proto stanovme, že "korupce znamená takové jednání představitelů veřejného sektoru, ať už se jedná o politiky či státní úředníky nebo o osoby jim blízké, jímž se nedovoleně a nezákonně obohacují prostřednictvím zneužívání pravomocí, které jim byly svěřeny.

Za druhé je třeba připomenout, že korupce se v určité míře vyskytuje v každé společnosti a to již od nepaměti. Boj proti korupci, či spíše snaha omezit její dopady, mají kořeny již ve starověké Číně. U nás nastal její rozkvět v dobách rakousko-uherské "osvícené" byrokracie, která byla později po dobu čtyřiceti let komunistické diktatury ještě obohacována o byzantské prvky, exportované k nám z Ruska, resp. tehdejšího Sovětského svazu. (není bez zajímavosti, že právě v carském Rusku nepobírali státní úředníci vůbec žádný plat a byli na úplatky odkázáni zcela bytostně). Naproti tomu je třeba připomenout období první republiky, kdy Nařízení vlády republiky Československé č.290 z roku 1922 stanovilo v § 4 jako hlavní zásadu činnosti župních a okresních úřadů tuto dnes už téměř nepochopitelnou větu : Veškeré jednání těchto úřadů necht' jest ovládáno snahou napomáhati obecnému blahu i blahu jednotlivých občanů a buď tak uzpůsobeno, aby vzbuzovalo u obyvatelstva důvěru k úřadu a pochopení pro úkoly státu a státní správy...

...V denním a bezprostředním styku s obyvatelstvem mají úředníci a zřízenci úřadů chovati se vůči osobám, dostavivším se do úřadu, přívětivě a ochotně, mají je v mezích své působnosti poučovati o způsobu, jakým mají se domáhati oprávněných nároků a dávat jim podle okolností potřebné vysvětlení. Při tom mají míti vždy na zřeteli, že jsou povinni vycházeti obyvatelstvu vstříc jako jeho vážní a dobře smýšlející přátelé, jejichž úkolem v zásadě jest, pokud není volné uvážení omezeno zákonem, co nejblahovolněji projednávatí záležitosti, jejichž splnění nebo podporování jest v oboru působnosti úřadu a které neodporují ani zákonu, ani zájmům veřejným. Pro úplnost dodejme, že v té době bylo určeno nejméně šest "všeobecných" úředních hodin denně od pondělí do soboty; v neděli a ve svátek dopoledne musel být přítomen v úřadě jeden právník a kancelářská síla, v neděli a ve svátek odpoledne stačilo vyvěsit na dveřích úřadu pouze adresu dostupného a k službě způsobilého úředníka. Dovolil jsem si tuto exkurzi do historie pouze proto, aby bylo zřejmé, že korupce doprovází lidstvo již velmi dlouho a že jde vždy především o to, do jaké míry občan cítí upřímnou snahu státu vyjít vstříc jeho zájmům. Z výsledků celosvětových průzkumů Transparency International totiž vyplývá varovné zjištění, že Česká republika se v žebříčku korupčního prostředí každým rokem propadá a letos se již dostala na úroveň Ruska a balkánských zemí; ještě horší výsledek má Česká republika v rámci průzkumu středoevropských zemí, kde je na tom hůře už pouze Slovensko. Je zřejmé, že Evropská komise se možná zase až tolik nemylí,

když upozorňuje na spojení mezi neexistencí zákona o státní službě a špatným stavem veřejné správy vůbec a vysoce korupčním klimatem v České republice. Největší chybou, k níž u nás právě v posledních letech došlo a která má nepochybně i vliv na zhoršené vnímání tohoto jevu ve společnosti, je nepochybně kampaňovitě a navýsost zpolitizované počínání všech zúčastněných v rámci akce Čisté ruce, která se přes svoje úctyhodné úmysly stala nakonec paradoxně akcí působící zcela opačně. Právě nedodržení slibů, prázdné proklamace a naprostá absence viditelných výsledků vede k pocitu zmarnění všech poctivých občanů, kteří byli ve svém očekávání zdecimováni názorem, že nakonec stejně nikdo nic neudělá a je tedy lepší se s tím smířit. Přitom to nejhorší, co se v akci Čisté ruce přihodilo, byly přehnané a neuskutečnitelné ambice na okamžitý úspěch namísto trpělivého vysvětlování, že korupční prostředí se nedá zničit za funkční období jedné vlády, ale že je možné při systematické trpělivé a dlouholeté práci výrazně snižovat jeho úroveň. Boj proti korupci nemůže být také deklarován jako snaha dostat tisíce lidí do vězení, protože právě trestní zákon je z hlediska postihu (a zvláště pak dodatečného) velmi málo účinným. Oproti tomu vůbec nejsou využívány příslušné pasáže zákoníku práce, stále neexistuje Ústavou předpokládaný správní soud, který by nezávisle posuzoval stížnosti občanů z této oblasti a do omrzení se opakují stesky na to, proč expresní příplatek např. za zapsání společnosti do obchodního rejstříku inkasují nejrůznější zprostředkovatelé, či úředníci sami, když by tak mohl činit stát a to stejně dobře a snadno, jako tomu je např. při zrychleném vydávání pasů. Hovoříme-li o transparentnosti v komunikaci mezi úřadem a občanem, musíme si dále odpovědět na otázku, zda nejsou pouhé dva úřední dny na úřadech málo, zda by opravdu nešlo zjednodušit stavební řízení, stejně jako ostatní typy správních úkonů, zda systém výplaty sociálních dávek nemůže být méně náročný a musí-li být tak komplikovaný systém nejrůznějších dotací, vydávání živnostenských listů a dublovaných potvrzení. I nadále se všichni setkáváme s numerickým fenoménem, kdy symetrie čísel poznávací značky je přímo úměrná ceně samotného vozu a přitom již téměř deset let se na ministerstvu vnitra povaluje jednoduchý návrh, aplikovaný v řadě zemí, kdy si za zvláštní značku člověk připlatí, nebo je dokonce s takovou možností přímo počítáno v poplatku za přidělení SPZ. Zvláštní je, že právě teď, kdy došlo k přechodu této agendy pod civilní úsek ministerstva vnitra, se realizovaly mnohé změny již tehdy připravené; s jedinou výjimkou - čísla s třemi nulami či čtyřmi jedničkami i nadále bude rozdávat (zcela jistě ve stanoveném pořadí) příslušný úředník.

Kdy už se tato země konečně dočká osvíceného vůdce, který nebude tolik hledět na to, kolik podvodníků pro potěchu davů obleče do tepláků či do jiné klády, ale začne těmito zdánlivými drobnostmi; a začne zároveň sám od sebe a hlavně také od svých nejbližších vyžadovat

dodržování dobrých mravů a normální lidské slušnosti... Nemá smysl vypočítávat, za které vlády se tak nedělo a za které se tak ani nyní neděje, jde o to vytvořit klima, kdy celá společnost pochopí, že snaha omezovat korupci a její vliv je míněna vážně. Nemůže to proto také být vládní boj proti korupci, (neboť každá vláda sama je jedním z nejvíce ohrožených subjektů) ale boj národní, se snahou celé společnosti tento problém řešit. Na celém světě se podobný boj více či méně úspěšně odehrává a je jen na nás, jaké poučení si ze zkušeností jiných dokážeme vzít.

Studie PhDr. Věry Foretové o hodnocení činnosti samosprávy vycházející z projektu Komunikující město je alarmující v tom, že signalizuje klesající až minimální zájem občanů o vlastní dění ve městě a dokonce nadřazenost informovanosti, která podle těchto průzkumů ovlivňuje spokojenost občanů silněji než vlastní osobní zkušenost. Jinými slovy řečeno - lidé více věří realitě virtuální, než realitě osobně prožité. Pověst je potom tedy víc než skutečnost a my se v našem světě můžeme pohybovat zcela jinak, než bychom ve skutečnosti měli. Tím se potvrzuje platnost čtyř tezí ústavního soudce Vojtěcha Cepla, který závažnost korupce přirovnal k fungování automobilu. Podle této teorie se v první fázi korupce ve společnosti projevuje stejně, jako drobná závada na automobilu, zamaštěné brzdové destičky, či podhuštěné pneumatiky. Druhý stupeň již vážně paralyzuje celé systémy - nesvítí světla, brzdy nebrzdí. Při třetím stupni se již vůz chová zcela nezávisle na naší vůli, řidič ještě formálně sedí za volantem, ale vůz ovládá někdo jiný. Čtvrtá a nejabsurdnější fáze přichází tehdy, kdy bossové korupce "udělají pořádek", ovládnou semaforey a začnou sami řídit dopravu. Názor na to, ve které z uvedených fází se naše společnost momentálně nachází, může být výrazně ovlivněn osobní zkušeností každého jednotlivce, ale lze objektivně odhadnout, že jsme rozhodně dál, než v první fázi drobných závad.

Boj s korupcí by rozhodně neměl být samoučelným cílem, není to totiž křížová výprava za odstranění světového zla. Boj proti trestné činnosti je součástí širšího cíle dosáhnout efektivnější, spravedlivější a kvalitnější formy vládnutí. Reformátoři se nesnaží pouze o potlačení korupce jako takové, ale i o odvrácení jejího negativního vlivu na společnost jako celek. Moudrý reformátor ví, že korupce nikdy nemůže být odstraněna docela. Jednostranný pokus o prevenci korupce může mít dopad na osobní svobody a základní lidská práva; cílem proto nemůže být dosažení absolutní nápravy, ale zásadního zvýšení důvěryhodnosti a poctivosti a tím i výkonnosti vlády a s ní celé veřejné správy. Jak by se tedy mělo s bojem proti korupci začít? Prvním krokem je pochopení příčin, mezer a podnětů, které korupci na všech úrovních živí. Porozumění začíná rozptýlením mýtu, že korupce je otázkou "kultury"; lidem žijícím ve společnostech, v nichž je korupce jakoby "součástí životního stylu" se

většinou tyto praktiky ze srdce protiví, navíc jsou úplatky trestně postižitelné i podle zákonů těchto "kultur".

Dalším krokem je zmapování hlavních typů korupce vyskytujících se ve veřejném sektoru. Nejběžnějším typem je "drobná" korupce či korupce "na přilepšenou" praktikovaná státními úředníky, kteří jsou často špatně placeni a z tohoto pohledu jsou úplatky pouhým "podmáznutím" potřebným k provozu v byrokraticky nepříznivém prostředí. Pokud však není řešena drobná korupce, malé úplatky na přilepšenou mohou narůstat a vést ke vzniku korupční spirály. Drobná korupce je mimo to často jen pouhou špičkou ledovce, odrážející mnohem škodlivější formy korupce na vyšších úrovních.

Nedílnou součástí boje proti korupci je proto přiblížit sektor veřejných služeb "spotřebitelům", tedy veřejnosti a prostřednictvím zprůhledňování a zvýšení odpovědnosti ho učinit úspornějším. Opatření ke zvýšení zodpovědnosti mohou být často zavedeny relativně rychle a mohou vytvořit situaci, kdy korupce už není většinou úředníků a občanů tolerována. Jednou z velmi účinných metod je dále vytváření tzv. "ostrovů integrity", tedy oblastí, kde se všichni zúčastnění předem zaváží nepoužívat korupční praktiky. Oproti tomu hlubší politická reforma zahrnující regulační a daňový systém a eliminaci neopodstatněných programů podporujících korupci, bývá úkolem, který zabere delší dobu. Zde lze jen stěží dosáhnout "rychlých výhry", na níž by pak bylo možné založit řadu reforem.

Transparency International (TI) má za sebou více než dvacet let činnosti v boji proti korupci a stala se za tu dobu uznávaným partnerem pro všechny vlády, které svoje reformní programy myslí vážně. Již zmíněná světová konference v Praze byla mimo jiné i vyjádřením skutečnosti, jakou váhu dává svět odstranění tohoto problému v zemích bývalé východní Evropy. Shodou okolností oznámil prezident Václav Havel právě v průběhu svého zahajovacího projevu konference zprávu o zahájení vojenských operací v Afghánistánu, které se pak staly předmětem nejvyššího zájmu médií a informace o jednání konference tak poněkud zapadly ve víru těchto událostí. I přesto se mohou stát závěry konference, stejně jako výsledky dosavadní činnosti TI v mnoha zemích světa inspirací a zdrojem poznání pro budoucnost. Mimo aktuální program VIVA ETIKA, realizovaný českou pobočkou TI pro soukromý sektor, může Transparency International nabídnout i konkrétní podněty, vyzkoušené v mnoha zemích světa. Na závěr této úvahy proto nabízíme k zamyšlení základní prvky vážně míněného reformní úsilí v boji proti korupci, jak byly definovány právě Transparency International.

jednoznačný závazek ze strany politického vedení bojovat s korupcí kdekoliv se objeví, včetně vlastních řad

hlavní důraz klást na prevenci možné budoucí korupce a na systémové změny (spíše než na "hony na čarodějnice")

přijetí ucelené protikorupční legislativy doplněné vytvořením úřadů a orgánů, jejichž bezúhonnost je zaručená (včetně vyšetřovatelů, prokurátorů a porotců)

identifikace vládních aktivit, které jsou nejnáchylnější k rozvoji korupce a následná revize klíčových zákonů i administrativních postupů

program na zajištění takových platů státních zaměstnanců, které dostatečně odráží zodpovědnost spojenou s jejich pozicí

analýza účinku přijatých legislativních a správních nápravných opatření;

vytvoření partnerství mezi vládou a občanskou společností

učinit z korupce vysoce riskantní a málo výnosnou činnost.

založit otevřený, konkurenční a průhledný systém udělování veřejných zakázek

zajistit soudní kontrolu úředních rozhodnutí (Nejvyšší správní soud)

Česká republika urazila na své cestě do Evropské unie nepochybně velký kus cesty a má před sebou v příštím volebním období rozhodující etapu své integrace do evropských struktur. Právě proto patří revitalizace veřejné správy a boj proti korupci k nejdůležitějším tématům budoucnosti. Nechceme-li vstoupit do Evropy ponižováni a zatíženi dědictvím předchozí totality, musí se stát boj s korupcí jedním z hlavních témat tohoto období. Transparency International je proto připravena přispět tomuto úctyhodnému úsilí všemi zkušenostmi, které získala v podobných střetnutích na celém světě - mimo jiné i v zemích EU. Evropa si totiž již dávno uvědomila, že prostředky, vložené do takového úsilí se mnohonásobně vrátí jak v rovině materiální, tak i morální. Lze jen doufat, že si tuto myšlenku v budoucnosti bude moci ověřit každý z nás..

5. Praktická část práce

5.1 Průzkum finanční kriminality

Výběr respondentů

Pro výběr respondentů bude použit náhodný výběr. Respondenti nesměli tvořit homogenní skupiny, účelem výběru byla co nejpestřejší skladba respondentů. Počet respondentů bude 100.

Cílová skupina

Budou osloveni náhodní lidé v Praze bez ohledu na to, odkud pocházejí.

Použitá metoda

Použita metoda osobního dotazování s použitím standardizovaného dotazníku.

Místo sběru dat

Sběr bude prováděn v Praze. Lokalita představuje místo soustředěného cestovního ruchu a zvýšeného pohybu návštěvníků pokrývající rovnoměrně celý region výzkumu.

Časové období realizace sběru dat

Sběr dat byl realizován v průběhu měsíce srpen 2008.

Dotazník

Dotazník pracuje se sadou 8 otázek. Vedle identifikace a segmentace se u respondentů sledují názory na finanční kriminalitu.

Metodologie průzkumu

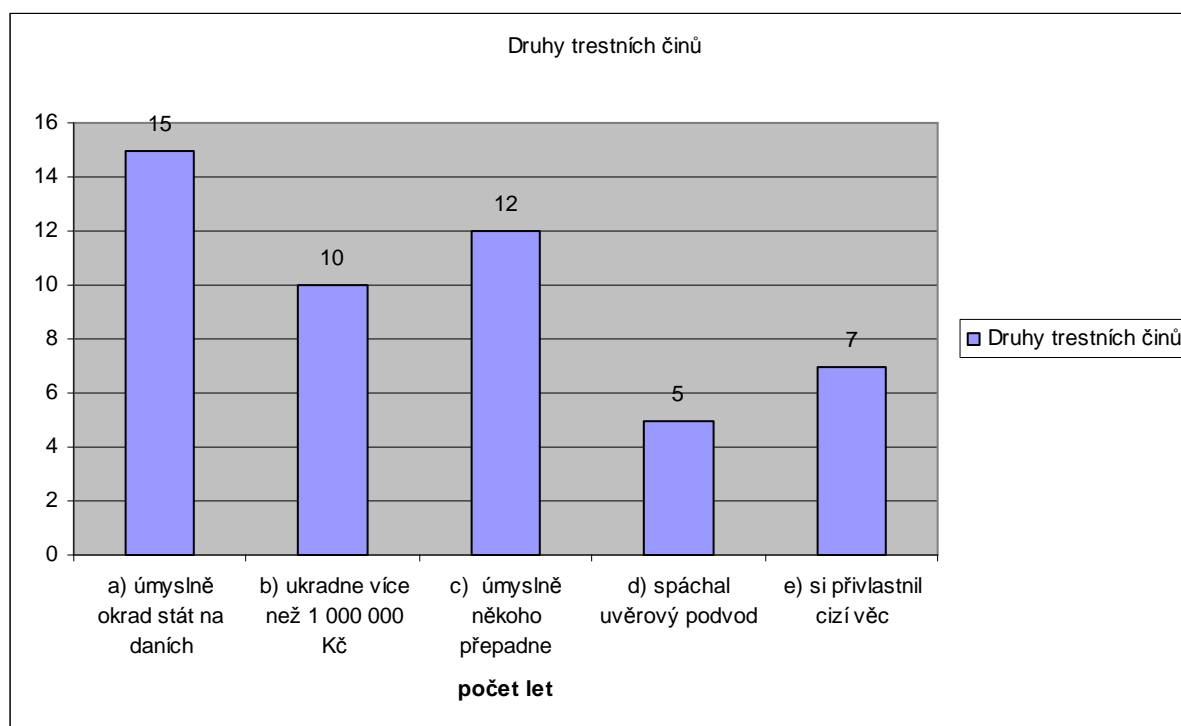
Sociologický průzkum v oblasti finanční kriminality a postojů veřejnosti byl proveden metodou dotazníkového šetření v Praze. Výběr konkrétních jednotek zjišťování byl proveden metodou kvótního výběru v centru Prahy.

1. „Představte si, že byste mohl pachatele trestných činů potrestat odnětím svobody. Kolik let vězení si podle vás zaslouží člověk, který

	POČET LET
a) úmyslně okrad stát na daních	
b) ukradne více než 1 000 000 Kč	
c) úmyslně někoho přepadne.....	
d) spáchal úvěrový podvod.....	
e) si přivlastnil cizí věc.....	

Druhy trestných činů	Počet let
a) úmyslně okrad stát na daních	15
b) ukradne více než 1 000 000 Kč	10
c) úmyslně někoho přepadne	12
d) spáchal úvěrový podvod	5
e) si přivlastnil cizí věc	7

Graf číslo 10: Trest za finanční kriminalitu

V otázce číslo 1 se převážná většina respondentů vyjádřila různě. Metodou aritmetického průměru s zaokrouhlením na dvě desetinná místa jsem stanovil průměrný počet let, které respondenti udávali. Převážná většina byla za vyšší tresty pro jednotlivce, který úmyslně okrad stát na daních nebo úmyslně někoho přepadne. Naopak za nižší tresty se respondenti vyjádřili při přivlastnění cizí věci. Domnívám se, že pokud trestný čin neohroží nějakým způsobem lidi tak jsou respondenti, respektive veřejnost spíše tolerantní.

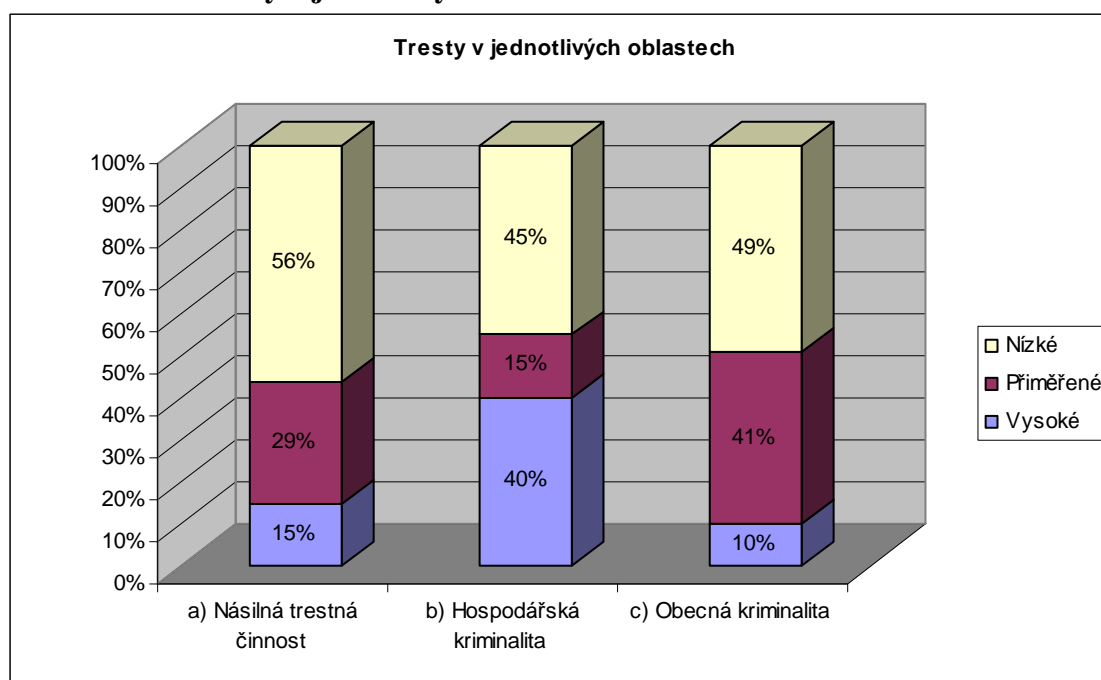
2. „Myslíte si, že tresty, které v současnosti soudy udělují, jsou v následujících oblastech trestných činů vysoké, přiměřené, nebo nízké?“

	Vysoké 1	Přiměřené 2	Nízké 3	NEVÍ 9	
a) Násilná trestná činnost	1	2	3	9	☐
b) Hospodářská kriminalita	1	2	3	9	☐
c) Obecná kriminalita	1	2	3	9	☐

Typy trestných činů Hodnocení respondentů

	Vysoké	Přiměřené	Nízké
a) Násilná trestná činnost	15%	29%	56%
b) Hospodářská kriminalita	40%	15%	45%
c) Obecná kriminalita	10%	41%	49%

Graf číslo 11: Tresty v jednotlivých oblastech

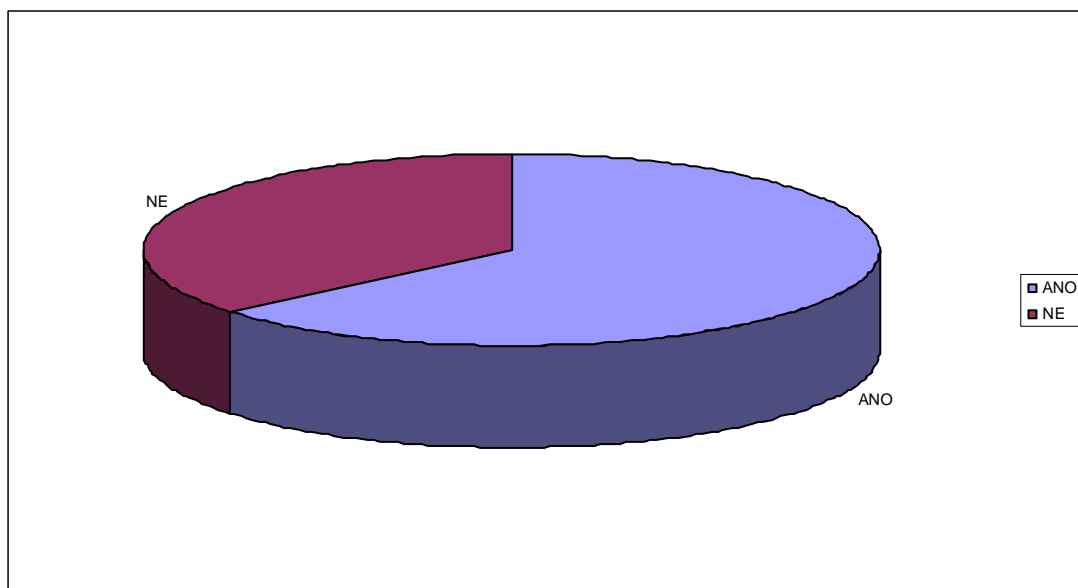

V otázce číslo 2 se respondenti vyjadřovali k trestům v jednotlivých oblastech kriminality. Všeobecně se respondenti vyjádřili, že tresty v jednotlivých oblastech kriminality jsou spíše nízké než vysoké ve všech oblastech, kromě hospodářské kriminality, kde se vyjádřili zcela odlišně a 40% dotazovaných respondentů se domnívá, že tresty za hospodářskou kriminalitu jsou vysoké.

3. Domníváte se, že by finanční kriminalita měla být postihovaná přísnějšími tresty?

ANO	64
NE	36

Graf číslo 12: Postihování finanční kriminality přísnějšími tresty

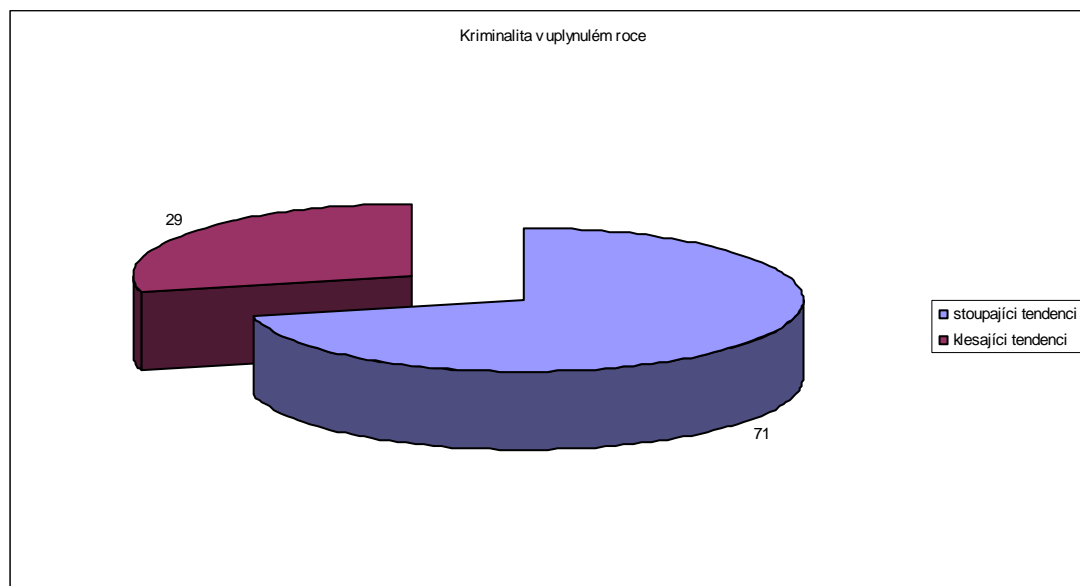

Otázka číslo 3: Domníváte se, že by finanční kriminalita měla být postihovaná přísnějšími tresty byla otázka s volbou ANO nebo NE . 64% co tvoří nadpoloviční většinu odpověděla ANO a jenom 36% si myslí, že finanční kriminality v České republice by neměla být postihována přísnějšími tresty.

4.Myslíte si, že finanční kriminalita za předešlý rok měla stoupající nebo klesající tendenci a čemu to připisujete?

stoupající tendenci	71
klesající tendenci	29

Graf číslo 13: Vývoj finanční kriminality

Vývoj finanční kriminality má podle 71% respondentů stoupající tendenci, naopak 29% respondentů si myslí, že finanční kriminalita má klesající tendenci. Podle mého názoru část respondentů vnímá finanční kriminalitu jako kriminalitu a nerozlišuje mezi jednotlivými typy kriminality.

5.Co by měla podle Vás vláda udělat pro boj s finanční kriminalitou?

V této otázce si převážná většina respondentů myslí, že je dobře, aby vznikl útvar, kde bude věnována velká péče profesní erudici, odbornosti jednotlivých policistů, protože bojují s lidmi, jejichž inteligence je nesmírně vysoká. Respondenti se domnívají, že finanční kriminalita se vyznačuje tím, že ten kriminálník je většinou velmi chytrý a velmi inteligentní člověk, takže je potřeba, aby s ním pracovali profesionálové. Toto podporuji. Pokud vznikne zákon, který bude spojen s některým významným posunem pravomocí, které by policie získala tak to bude jenom další krok v boji s finanční kriminalitou. Neumím si představit, že by policista nepotřeboval rozhodnutí soudu, kdyby měl prolomit mlčenlivost finančního úřadu.

6.Myslíte si, že by měla být zřízená speciální složka finanční policie na boj s finanční kriminalitou?

Nadpoloviční většina se domnívá, že je potřebné zřídit specializovaný útvar, kterému bude věnována mnohem větší personální péče o zvyšování odborné způsobilosti a odborné zdatnosti jednotlivých policistů, kteří se zabývají finanční kriminalitou.

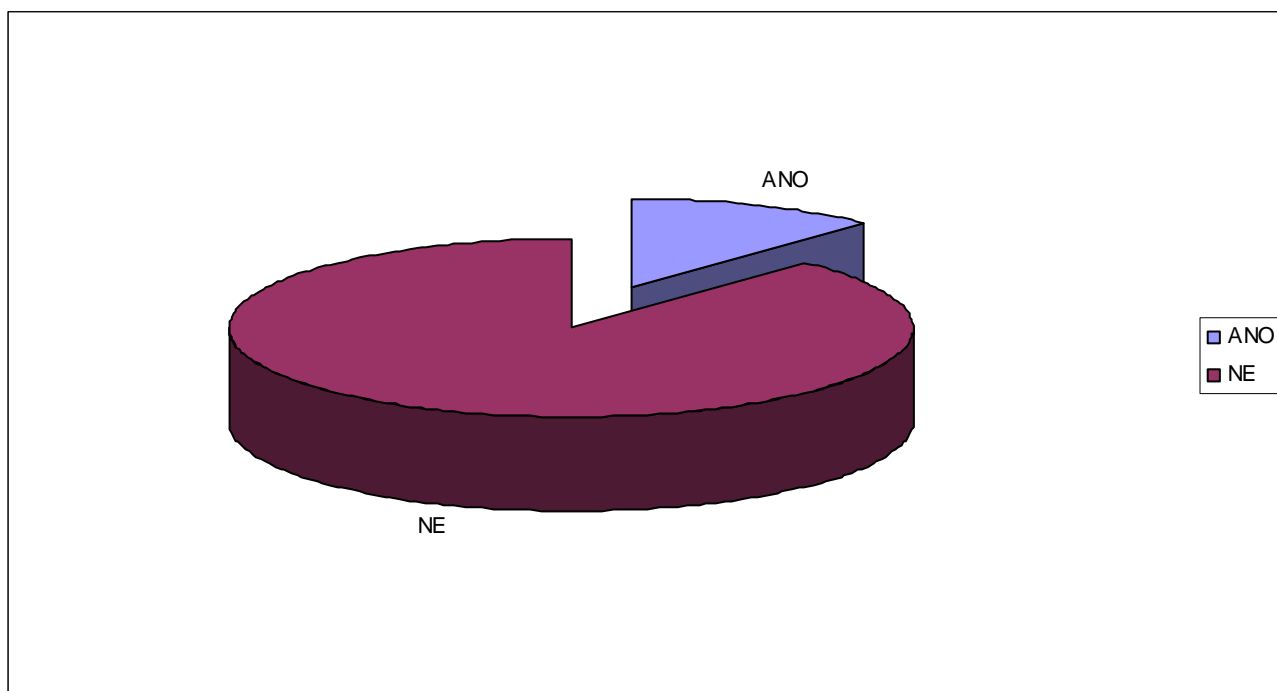
7. Jak byste hodnotil boj České republiky s finanční kriminalitou?

Respondenti se domnívají, že Česká republika zaostává za sousedními státy V4, především v oblasti tvorby práva a vymáháním zákonů.

8. Podle Vašeho názoru věnují kompetentní instituce dostatek pozornosti finanční kriminalitě?

ANO	12
NE	88

Graf číslo 14: Pozornost věnována finanční kriminalitě

V otázce číslo 8: věnují kompetentní instituce dostatek pozornosti finanční kriminalitě se 88% domnívá, že je finanční kriminalitě věnována jenom nepatrná pozornost a zasloužila by si vyšší, naopak 12% je toho názoru, že se finanční kriminalitě věnuje dostatečná pozornost.

Jako hlavní nedostatek vnímám v prevenci mládeže, která je v České republice nedostatečná. Hlavní nedostatky implementace prevence v České republice jsou především: nedostatek programů prevence (například re-integrace mladistvých po trestním řízení), represivní přístup k deviantním dětem, slabá spolupráce s rodinou, školou a komunitou a malá kontinuita (není sledován osud klientů po skončení programu).

Na základě teoretických podkladů, analýzy sekundárních materiálů a výsledků kvalitativního výzkumu je možné podle mého názoru definovat charakteristiky funkčního modelu systému prevence kriminality. Pro funkční model programu sociální intervence je důležité propojení mezi rodinou, školou a místní komunitou, dále kvalitní koordinace jednotlivých programů a zaměření na mladší věkovou skupinu. Program by měl zajistit flexibilitu aktivit, ale také plán zahrnující přesně definovanou cílovou skupinu, rizikové faktory této skupiny, hlavní cíle plánovaných aktivit, metodologii sociální intervence a očekávané výsledky. Zpráva o implementaci sociální intervence v průběhu programu by se měla zakládat na vnitřním hodnocení aktivit a jejich dlouhodobých efektů na chování účastníků programu. Dlouhodobost programu by také zvýšila odpovědnost koordinátorů. Koordinátoři by měli mít dostatečné znalosti o všech rozměrech sociální intervence a zkušenosti s prací s rizikovou skupinou.

Funkční model systému prevence kriminality by měl zajistit dostatečnou úroveň centralizace, informovanost, koordinaci a transparentní grantové financování. Důležité je vytvoření modelu náhradní rodiny a podpora neziskového sektoru, jako primárního aktéra v implementaci sociální prevence. Systém prevence kriminality by se měl zakládat na jasně definované strategii prevence a indikátorech hodnocení dlouhodobých následků preventivních aktivit na společnost. Úspěšnost vytvoření efektivního systému prevence kriminality však nezáleží pouze na ekonomických a politických faktorech, ale také na tradicích, historii a vývoji trestního práva v každé zemi.

Závěr

Trestní právo podle mého názoru samo o sobě není způsobilé zabránit jevům tvořícím kriminalitu v ekonomice. Působí jen jak podpůrný a nenahraditelný prostředek ochrany ekonomických vztahů. Úlohu trestního práva v ekonomice nelze podceňovat. Ta je v současnosti a bude i v budoucnu nezastupitelná jak v prevenci, tak v represi.

Trestní právo nedisponuje takovými prostředky, aby mohlo odstranit nebo výrazněji snížit faktory, které tuto kriminalitu vyvolávají. Trestní právo má v ekonomice pouze subsidiární povahu. Rozsah trestního postihu je omezen zásadou podpůrné role trestní represe. Znamená to, že trestní represe se uplatňuje jen jako krajní prostředek, kde jiné prostředky nestačí.

Rozhodující vliv v této oblasti musí sehrát jiné než trestněprávní nástroje. Je to zejména kvalitní mimotrestní rámec podnikání a hospodářské soutěže. Ten by měl zahrnovat odpovídající hmotněprávní úpravu právních vztahů spojených s podnikáním a s ekonomickou činností vůbec, ale i procesní pravidla umožňující co nejrychlejší vynutitelnost porušeného práva. Svou významnou roli hrají i takové faktory jako dostatečné kontrolní mechanismy, kvalitní státní aparát, podnikatelská morálka apod.

Prudký rozvoj podnikání, k němuž došlo u nás po roce 1989, je provázen nejen neustálými změnami velkého množství právních předpisů regulujících podnikání, ale též novými typy kriminality, které vždy nelze dostatečně předvídat. Z hlediska právní jistoty je nepochybně žádoucí, aby byly zákonné znaky trestných činů vymezeny co nejpřesněji a nejkonkrétněji, úplným a podrobným výčtem, a to pokud možno vždy v návaznosti na ustanovení jiné mimotrestní právní normy, která upravuje určitou otázku podnikatelské činnosti. Ani kvalitní právní úprava však nezaručuje účinnost a úspěšnost boje s kriminalitou. Problém spíše je nedostatečné personální a materiální zajištění trestního stíhání hospodářské kriminality, nedostatek specializace všech orgánů činných v trestním řízení.

Při rekodifikaci je nutné též přihlídnout k zahraničním zkušenostem a pokud možno tuto legislativní činnost vykonávat koncepčně a profesionálně. S tím souvisí i reflexe s direktivami, směrnicemi a doporučeními EU.

I když jsou v trestním zákoně zakotveny jednotlivé skutkové podstaty postihující trestná jednání v ekonomice, stále není patrná účinnost těchto ustanovení. Orgány činné

v trestním řízení nejsou schopné tuto kriminalitu stále dostatečně postihovat (problémy s dokazováním, málo judikatury k nově přijatým trestným činům apod.).

Postihu hospodářské včetně finanční kriminality je třeba věnovat mimořádnou pozornost. Trestněprávním postihem by měly být vytvářeny zábrany působící proti budoucí trestné činnosti, zábrany ve vědomí pachatele a v lidských vztazích ve společenském vědomí. Je nesporné, že právní praxe se musí vypořádat s některými novými jevy a hledat jejich vhodné řešení tak aby umožňovalo na jedné straně adekvátní reakci státních orgánů a na druhé straně zachování zákonnosti v jejich postupu.

Použitá literatura

- 1) Baloun, V.: Organizovaný zločin a jeho možné projevy ve finančním sektoru ekonomiky. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1999, s.92. ISBN 80-86008-69-X.
- 2) Bohatá, M.: Základy hospodářské etiky, Praha 1997. ISBN 80-7079-428-3.
- 3) Diblíková, S., a kol.: *Přehled dokumentů Evropské unie, Rady Evropy a Organizace spojených národů vztahujících se k problematice ekonomické kriminality*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2001. ISBN 80-86008-89-4. 137 s.
- 4) Dytrt, Z.: Etika podnikání a veřejné správy, Praha 1997. ISBN 80-85603-94-2 3.
- 5) Dytrt, Z.: Etika v podnikatelském prostředí, Praha 2006. ISBN 80-247-1589-9.
- 6) Herzogová, Z: Základy filosofie a profesní etiky, Praha 1999. ISBN 80-7251-013-4.
- 7) Chmelík, J., Hájek, P., Nečas, S.: *Úvod do hospodářské kriminality*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, 167 s. ISBN 80-86898-13-X.
- 8) Kadeřábková, D.: *Hospodářská kriminalita ve finanční oblasti. Oběti organizovaného zločinu*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1996. s.61. ISBN 80-86008-20-7.
- 9) Kadeřábková, D.: Hospodářská trestná činnost a její projevy, Praha 1999. ISBN 80-86008-67-3.
- 10) Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: *Kriminalistika*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2001. 512 s. ISBN 80-7179-362-0.
- 11) Porada, V., a kol.: *Kriminalistika*. CERM, Brno: 2001. ISBN 80-7204-194-0.

- 12) Rybář, M.: *Základy kriminalistiky*. 1.vydání, 2001. s. 230. ISBN 80-86473-03-1.
- 13) Scheinost, M.: *Výzkum ekonomické kriminality*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha 2004, s.169. ISBN 80-7338-031-5.
- 14) Šámal, P., Púry, F., Sokolář, A., Štenglová, I.: *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. C.H.Beck, Praha:2001, s.776. ISBN 80-7179-493-7.
- 15) Teryngel, J.: *Podnikání, hospodářské a majetkové trestné činy*. Prospektrum, Praha 1991. ISBN 80-85865-01-7.
- 16) Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů.
- 17) Zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- 18) Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů.
- 19) Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.
- 20) Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
- 21) Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- 22) DEDOUCHOVÁ, M. *Strategie podniku. Učební texty pro inženýrské studium*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1997. ISBN 80-7079-713-4.
- 23) ARLÍK, V. *Bařovy závody, organizace a řízení do roku 1939*. Praha: Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0160-6.
- 24) KOTLER, P. *Marketing Management. Analýza, plánování, realizace a kontrola*. 7. vydání. Děčín: Victoria Publishing, 1991. ISBN 80-85605-08-2.
- 25) KUBA, V. *Problémy vztahů mezi marketingem a prodejem v průmyslových podnicích. Habilitační práce*. Ostrava: VŠB-TU, 1999. Bez ISBN.

- 26) VYTLAČIL, M., MAŠÍN, I., STANĚK, M. *Podnik světové třídy. Geneze produktivity a kvality*. Liberec: Institut průmyslového inženýrství 1997. ISBN 80-902235-1-6.
- 27) Anderson, Elijah. 1999. *Code of the Street: Decency, Violence, and the Moral Life of the Inner City*. New York / London: W.W. Norton & Company.
- 28) Arrigo, Bruce, T.R. Young. 1998. „Theories of Crime and Crimes of Theorists: On the Topological Construction of Criminological Reality“. *Theory & Psychology* 8(2): 219-252.
- 29) Bauman, Zygmunt. 2002. *Tekutá modernita*. Praha: Mladá fronta.
- 30) Bauman, Zygmunt. 2005. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta.
- 31) Beck, Ulrich. 2004. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: SLON.
- 32) Best, Joel. 2004. *Deviance: Career of a Concept*. Belmont: Wadsworth / Thompson Learning.
- 33) Caldeira, Theresa. 2000. *City of Walls: Crime, Segregation, and Citizenship in Sao Paulo*. Berkeley, CA & London: University of California.
- 34) Clinard, Marshall B., Robert F. Meier. 2004. *Sociology of Deviant Behavior, Twelfth Edition*. Belmont: Wadsworth/Thompson.
- 35) Cohen, Stanley. 1985. *Visions of Social Control: Crime, Punishment and Classification*. Cambridge and Oxford: Polity Press and Blackwell Publishers.
- 36) Donnison, David. 1998. „Creating a Safer Society“. Pp. 3-20 in Catherine Jones Finer, Mike Nellis (eds.). *Crime & Social Exclusion*. Oxford: Blackwell Publishers.
- 37) Ferrell, Jeff. 1999. ‘Cultural Criminology’, *Annual Review of Sociology* 25: 395–418.
- 38) Ferrel, Jeff, Keith Hayward, Wayne Morrison, Mike Presdee (eds.). 2004. *Cultural Criminology Unleashed*. London: Glasshouse Press.
- 39) Foucault, Michel. 2000. *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin.
- 40) Freilich, Morris, Douglas Raybeck, Joel Savishinsky. 1991a. „Introduction: The Anthropology of Deviance“. Pp. 1-24 in Morris Freilich, Douglas Raybeck, Joel Savishinsky (eds.). *Deviance: Anthropological Perspectives*. New York: Bergin & Garvey.
- 41) Freilich, Morris, Douglas Raybeck, Joel Savishinsky (eds.). 1991b. *Deviance: Anthropological Perspectives*. New York: Bergin & Garvey.
- 42) Garland, David. 2001. *The Culture of Control*. Oxford: Oxford University Press.

- 43) Goode, Erich. 2001. *Deviant Behavior, Sixth Edition*. New Jersey: Prentice Hall.
- 44) Hayward, Keith, Jock Young. 2004. „Cultural Criminology: Some Notes on the Script“. *Theoretical Criminology* 8(3): 259-273.
- 45) Hobsbawm, Eric. 1998. *Věk extrémů. Krátké dějiny 20. století: 1914–1991*. Praha: Argo.
- 46) Kane, Stephanie. 2004. „The Unconventional Methods of Cultural Criminology“. *Theoretical Criminology* 8(3): 303-321.
- 47) Keller, Jan: 2000. *Vzestup a pád středních vrstev*. Sociologické nakladatelství.
- 48) Leavitt, Gregory. 1990. „Relativism and Cross-Cultural Criminology: A Critical Analysis“. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 27(1): 5-29.
- 49) Lee-Treweek, Stephanie Linkogle (eds.). 2000. *Danger in the field: Risk and Ethics in Social Research*. London: Routledge.
- 50) Mareš, Petr. 2000. „Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení“. *Sociologický časopis* 36(3): 285-297.
- 51) Mautner, Melanie, Maxine Birch, Jilie Jessop, Tina Miller (eds.). 2002. *Ethics in Qualitative Research*. London: Sage.
- 52) Noaks, Lesley, Emma Wincup. 2004. *Criminological Research: Understanding Qualitative Methods*. London: Sage.
- 53) Parnell, Philip, Stephanie C. Kane. 2003. *Crime's Power: Anthropologists and the Ethnography of Crime*. New York and Hampshire: Palgrave Macmillan.
- 54) Presdee, Mike. 2004. „Cultural Criminology: The Long and Winding Road“. *Theoretical Criminology* 8(3): 275-285.
- 55) Room, Graham. 1995. „Poverty and Social Exclusion: The New European Agenda for Policy and Research“. In Graham Room (ed.). *Beyond the Threshold. The Measurement and Analysis of Social Exclusion*. The Polity Press.
- 56) Rock, Paul. 2002. „Sociological Theories of Crime“. Pp. 51-82 in Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner (eds.). *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford: Oxford University Press.
- 57) Scheper-Hughes, Nancy. 2004. „Parts Unknown: Undercover Ethnography of the Organs-Trafficking Underworld“. *Ethnography* 5(1): 29-73.
- 58) Toušek, Ladislav. 2006. „Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení“. Pp. 288-321 in Tomáš Hirt, Marek Jakoubek (eds.). *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk.

- 59) Tunick, Mark. 2004. „‘Can Culture Excuse Crime?’: Evaluating the Inability Thesis“. *Punishment & Society* 6(4): 395-409.
- 60) Wacquant, Loïc. 1999. „‘Suitable Enemies’: Foreigners and Immigrants in the Prisons of Europe“. *Punishment & Society* 1–2:215–223.
- 61) Wacquant, Loïc. 2001. „The Penalisation of Poverty and the Rise of Neo-liberalism“. *European Journal on Criminal Policy and Research* 9-4 (Winter 2001): 401-412.
- 62) Young, Jock. 2004. „Voodoo Criminology and the Numbers Game“. Pp. 13-27 in Ferrel, Jeff, Keith Hayward, Wayne Morrison, Mike Presdee (eds.). 2004. *Cultural Criminology Unleashed*. London: Glasshouse Press.

Dotazník – finanční kriminalita

1. „Představte si, že byste mohl pachatele trestných činů potrestat odnětím svobody. Kolik let vězení si podle vás zaslouží člověk, který

	POČET LET
a) úmyslně okrad stát na daních	____
b) ukradne více než 1 000 000 Kč	____
c) úmyslně někoho přepadne.....	____
d) spáchal úvěrový podvod.....	____
e) si přivlastnil cizí věc.....	____

2. „Myslíte si, že tresty, které v současnosti soudy udělují, jsou v následujících oblastech trestných činů vysoké, přiměřené, nebo nízké?“

	Vysoké 1	Přiměřené 2	Nízké 3	NEVÍ 9	
a) Násilná trestná činnost	1	2	3	9	____
b) Hospodářská kriminalita	1	2	3	9	____
c) Obecná kriminalita	1	2	3	9	____

3. Domníváte se, že by finanční kriminalita měla být postihovaná přísnějšími tresty?

ANO

NE

4.Myslíte si, že finanční kriminalita za předešlý rok měla stoupající nebo klesající tendenci a čemu to přepisujete?

5.Co by měla podle Vás vláda udělat pro boj s finanční kriminalitou?

6.Myslíte si, že by měla být zřízená speciální složka finanční policie na boj s finanční kriminalitou?

7.Jak byste hodnotil boj Český republiky s finanční kriminalitou?

8.Podle Vašeho názoru věnují kompetentní instituce dostatek pozornosti finanční kriminalitě?

Výběr respondentů

Pro výběr respondentů bude použit náhodný výběr. Respondenti nesměli tvořit homogenní skupiny, účelem výběru byla co nejpestřejší skladba respondentů. Počet respondentů bude 100.

Cílová skupina

Budou osloveni náhodní lidi v Praze bez ohledu na to, odkud pocházejí.

Použitá metoda

Použita metoda osobního dotazování s použitím standardizovaného dotazníku.

Místo sběru dat

Sběr bude prováděn v Praze. Lokalita představuje místo soustředěného cestovního ruchu a zvýšeného pohybu návštěvníků pokrývající rovnoměrně celý region. výzkumu.

Časové období realizace sběru dat

Sběr dat bude realizován v průběhu měsíce srpen 2008.

Dotazník

Dotazník pracuje se sadou 8 otázek. Vedle identifikace a segmentace se u respondentů sledují názory na finanční kriminalitu.